

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ

ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

Вимоги та рекомендації до виконання й захисту

*Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського
як навчальний посібник для здобувачів ступеня магістра
за спеціальністю 035 «Філологія»*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2019

Магістерська дисертація: Вимоги та рекомендації до виконання й захисту [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобув. ступеня магістра за спеціальністю 035 «Філологія» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: С. В. Федоренко, О. П. Демиденко. – Електронні текстові дані (1 файл: 259 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 95 с.

Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського (протокол № 1 від 26.09.2019 р.)

за поданням Вченої ради факультету лінгвістики (протокол № 11 від 30.05.2019 р.)

Електронне мережне навчальне видання

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

Вимоги та рекомендації до виконання й захисту

Укладачі:	<i>Федоренко Світлана Вікторівна, д-р пед. наук, проф.</i> <i>Демиденко Ольга Павлівна, канд. пед. наук, доц.</i>
Відповідальний редактор	<i>Волощук І. П., канд. пед. наук, доц.</i>
Рецензент	<i>Лазебна О. А., канд. філол. наук, доц., доц. кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови</i> КПІ ім. Ігоря Сікорського

Посібник містить загальні вимоги до структури та змісту кваліфікаційної роботи за другим (магістерським) рівнем вищої освіти, вказівки й рекомендації щодо написання, оформлення, підготовки та порядку її захисту. Також дані рекомендації щодо вибору методів дослідження.

Призначений для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 035 «Філологія», викладачів, наукових керівників магістерських робіт.

© КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	7
2 ЕТАПИ ТА ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ, ВИКОНАННЯ, ЗАХИСТУ І ЗБЕРІГАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ.....	9
2.1 Організація підготовки кваліфікаційної роботи.....	10
2.2 Організація виконання кваліфікаційної роботи.....	13
2.3 Попередній захист магістерської дисертації та підготовка до офіційного захисту.....	14
2.4 Процедура офіційного публічного захисту кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії та критерії оцінювання.....	18
2.5 Звітність та зберігання кваліфікаційних робіт.....	30
3 ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ.....	31
3.1 Структура кваліфікаційної роботи.....	32
3.2 Титульний аркуш та завдання на магістерську дисертацію.....	32
3.3 Реферат.....	32
3.4 Зміст кваліфікаційної роботи.....	33
3.5 Перелік умовних скорочень і термінів.....	34
3.6 Вступ.....	34
3.7 Основна частина магістерської дисертації.....	38
3.8 Висновки до розділів.....	41
3.9 Висновки (загальні).....	41
3.10 Список використаних джерел.....	41
3.11 Додатки.....	42

4	ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ.....	43
4.1	Загальні вимоги.....	43
4.2	Нумерація сторінок роботи.....	45
4.3	Нумерація структурних елементів роботи.....	45
4.4	Скорочення та умовні позначки.....	46
4.5	Рисунки і таблиці.....	46
4.6	Переліки.....	47
4.7	Цитування використаних джерел та посилання на них.....	48
4.8	Вимоги до оформлення додатків.....	49
	СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРА.....	51
	ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Кваліфікаційна робота – магістерська дисертація – є важливою формою самостійної освітньо-наукової діяльності студента, у процесі підготовки якої він здобуває знання, вміння та навички у веденні наукових досліджень з конкретної прикладної теми у сфері перекладознавства. Виконання кваліфікаційної роботи передбачає постановку проблеми, систематизацію понятійного апарату дослідження, визначення методів перевірки вірогідності отриманих результатів, формування самостійних висновків та рекомендацій за результатами проведеного дослідження. Захист магістерської дисертації є завершальним етапом навчальної та наукової підготовки майбутніх фахівців до практичної діяльності у сфері перекладу.

Магістерська дисертація є складником випускової атестації, підсумковою кваліфікаційною роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння здобувачами ступеня магістра здобутих знань, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю. Результати конкретного перекладознавчого дослідження виносяться на публічний захист, що уможливорює виявити рівень засвоєння студентом матеріалу кваліфікаційної роботи та продемонструвати набуті навички у відстоюванні своїх переконань під час наукової полеміки.

Цей навчальний посібник укладено на підставі: Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII; Стандарту вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» від 20.06. 2019 № 871; Положення про випускню атестацію студентів КПП ім. Ігоря Сікорського (КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018).

Мета посібника – висвітлити загальні вимоги до організації процесу підготовки та написання магістерської дисертації, її структури та змісту, порядку оформлення та підготовки до захисту; забезпечити єдині критерії оформлення кваліфікаційної наукової роботи магістрантів факультету

лінгвістики КПІ ім. Ігоря Сікорського. Оформлення результатів кваліфікаційної роботи відповідно до Державного стандарту України 3008:2015 – «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» – є важливим етапом узгодження формальної сторони та наукового змісту дослідження.

Навчальний посібник містить перелік відповідних етапів написання магістерської роботи, виконавців, терміни та процедуру виконання, особливості звітності та зберігання, вимоги щодо оформлення кваліфікаційної роботи та її окремих елементів, а також додатки, які сприятимуть уведенню єдиних вимог щодо оформлення магістерської дисертації.

1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Магістерська дисертація є завершеною науковою роботою теоретико-прикладного характеру, спрямованою на самостійне вирішення складних дослідницьких завдань, пов'язаних з певною науково-практичною проблематикою у сфері перекладу; має внутрішню єдність, і свідчить про те, що автор володіє сучасними методами і здатний самостійно проводити наукові дослідження на підставі здобутих знань, умінь і досвіду. Виконання випускної кваліфікаційної роботи є завершальним етапом перевірки знань та умінь магістрантів ФЛ та має продемонструвати їхні інструментальну, загальнонаукову, конкретнонаукові (прагматичну, дискурсивну, когнітивну) та загальнопрофесійні (іншомовну, міжкультурну, перекладацьку, лінгвістичну) компетентності, які обумовлюються вміннями використовувати знання в галузі перекладознавства, необхідні для здійснення науково-дослідницької роботи.

Кваліфікаційна магістерська робота повинна містити вагомий науковий компонент та бути виконаною згідно з критеріями евристичності на концептуально-збагачувальному і творчо-пошуковому рівнях.

Метою магістерської дисертації є:

- систематизація теоретичних знань студентів з фахової підготовки;
- поглиблення знань студентів із суміжних наук;
- узагальнення та самостійний аналіз сучасних рішень питань, пов'язаних із новітньою інтерпретацією наукових проблем у сфері перекладознавства;
- подальший розвиток у студентів умінь самостійного наукового пошуку та подальше удосконалення навичок самостійної роботи з науковою літературою;
- формування умінь самостійно визначати об'єкт, предмет та етапи магістерського дослідження;

- удосконалення умінь та навичок щодо розробки теоретико-прикладного дослідження;
- розвиток умінь самостійно формулювати висновки щодо основних результатів магістерського дослідження;
- подальший розвиток критичного і креативного мислення.
- Невід’ємною частиною роботи є практичний доробок, а саме: укладання і відображення певної мовної бази дослідження, яка відповідає темі, теоретичним положенням роботи та ілюструє її практичне значення. Магістерська дисертація повинна продемонструвати:
  - фундаментальні знання студентів у галузях мовознавства та перекладознавства;
  - вміння самостійно здійснювати науково-дослідницьку роботу з питань перекладознавства;
  - володіння концепціями гуманітарних і суспільних наук, вміння користуватися методами цих наук у науково-дослідницькій діяльності;
  - досконале володіння українською мовою та двома іноземними мовами;
  - фундаментальні знання з теорії перекладу та володіння методикою аналізу текстів різних стилів і жанрів;
  - вміння користуватися науковою літературою, аналізувати стан справ з питань своєї спеціальності;
  - вміння працювати з комп’ютерною технікою та ефективно використовувати її для обробки матеріалу і результатів досліджень у галузі філології та перекладознавства;
  - опрацьовувати здобуті результати, аналізувати і переосмислювати їх, враховуючи сучасні наукові дані;
  - вести бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційних технологій.

2 ЕТАПИ ТА ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ, ВИКОНАННЯ, ЗАХИСТУ І ЗБЕРІГАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Організація й контроль процесів підготовки та захисту кваліфікаційної роботи покладено на завідувача випускової кафедри.

Основні **етапи** виконання магістерської дисертації та їх зміст:

1. Організація підготовки кваліфікаційної роботи:

- 1) Вибір теми та наукового керівника магістерської дисертації.
- 2) Затвердження теми та призначення керівника магістерської дисертації.
- 3) Розробка індивідуального завдання на магістерську роботу, складання календарного плану її виконання.
- 4) Визначення списку рецензентів.

2. Організація виконання кваліфікаційної роботи:

- 5) Затвердження графіків контролю за написанням кваліфікаційної роботи.
- 6) Перевірка науковим керівником написання розділів, проведення консультацій, надання інформації завідувачу кафедри про дотримання графіка студентами.

7) Перевірка на плагіат.

3. Попередній захист магістерської роботи та підготовка до офіційного захисту:

- 8) Попередній захист кваліфікаційної роботи та усунення недоліків.
- 9) Підготовка відгуку на магістерську дисертацію після її завершення.
- 10) Подання роботи на випускову кафедру для розгляду завідувачем кафедри та реєстрації.
- 11) Зовнішнє рецензування кваліфікаційної роботи.
- 12) Підготовка доповіді за результатами дослідження, ілюстративного матеріалу та презентації з використанням мультимедійного забезпечення.

4. Публічний захист кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії (ЕК):

13) Захист кваліфікаційної магістерської роботи в ЕК.

14) Засідання ЕК та оголошення результатів.

5. Звітність та зберігання дипломної магістерських робіт:

15) Передання дипломної магістерської роботи із супровідними документами на випускову кафедру.

16) Передання кваліфікаційних робіт до архіву.

2.1 Організація підготовки кваліфікаційної роботи

Організаційно-підготовчий етап передбачає виконання певних дій завідувачем кафедри, науковим керівником магістерської дисертації, студентами магістратури, які забезпечать у подальшому ефективно її написання.

Тематика кваліфікаційних магістерських робіт укладається викладачами кафедри з урахуванням актуальності проведення дослідження у сфері перекладознавства. Для успішного виконання магістерської дисертації безумовно важливе значення має вибір теми дослідження. Студентові надається право самостійно обрати тему дипломної магістерської роботи згідно з тематикою, затвердженою на засіданні кафедри, або запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням доцільності її розробки і можливості виконання. У разі необхідності студент може ініціювати питання про зміну теми, наукового керівника, але не пізніше одного тижня з початку виконання кваліфікаційної роботи (згідно з графіком освітнього процесу). У всіх випадках він звертається з відповідною заявою на ім'я завідувача випускової кафедри.

Назва теми кваліфікаційної роботи має бути актуальною, чіткою та стислою, містити проблему, що вирішується, та мати теоретичне й прикладне значення. Темою магістерської роботи (предметом дослідження) є одна з актуальних проблем сучасного перекладознавства, яка відповідає

завданням та вмінням, передбаченим варіативною компонентою освітньо-кваліфікаційної характеристики студента за відповідною спеціальністю.

Обрання кваліфікаційної роботи на суто теоретичну тему без урахування прикладного аспекту, мовного та перекладознавчого аналізів, *не допускається*.

Розподіл тем кваліфікаційних магістерських робіт, які мають виконуватися студентами, відбувається за принципом наступництва наукового керівництва студентською науковою роботою на попередніх курсах навчання, а також з урахуванням наукових інтересів, виявлених студентом у цей період.

Основні обов'язки наукового керівника магістерської роботи.
Науковий керівник магістерської дисертації:

- розробляє теми кваліфікаційних робіт, подає їх до затвердження на засідання кафедри, а після оприлюднення тематики дає студентам необхідні пояснення за запропонованими темами;

- видає рекомендації студенту щодо опрацювання необхідної літератури, нормативних і довідкових матеріалів, наукових видань тощо за темою кваліфікаційної роботи;

- контролює реалізацію календарного плану виконання роботи. У разі суттєвих порушень, які можуть призвести до зриву встановлених термінів надання кваліфікаційної роботи до ЕК, інформує керівництво кафедри для прийняття відповідних заходів, у тому числі й рішення про недопущення до захисту;

- здійснює загальне керівництво виконанням студентом кваліфікаційної роботи і несе відповідальність за наявність у роботі помилок системного характеру;

- у разі невиконання студентом його рекомендацій щодо виправлення таких помилок, зазначає це у відгуку;

- використовує час, відведений на керівництво, для: систематичних (не менше одного разу на два тижні) співбесід, на яких студент інформує

про стан виконання роботи, обговорюються можливі варіанти рішень, конкретизуються окремі пункти завдання тощо; консультацій студента з усіх питань, щодо виконання роботи; перевірки виконаної роботи (частинами або в цілому);

– готує відгук з характеристикою діяльності студента під час виконання кваліфікаційної роботи і несе відповідальність за його об'єктивність;

– готує студента до захисту, організує (за необхідності) попередній захист;

– як правило, має бути присутнім на засіданні ЕК при захисті кваліфікаційних робіт, керівником (науковим керівником) яких він є.

Кожен студент випускного курсу в заяві на ім'я завідувача випускової кафедри, яка є підставою для призначення наукового керівника, зазначає сформульовану тему та ПБ наукового керівника кваліфікаційної магістерської роботи.

На засіданні випускової кафедри розглядаються, обговорюються та затверджуються обрані теми кваліфікаційних магістерських робіт, призначаються наукові керівники дипломних магістерських робіт. На основі рішення кафедри готується подання проекту наказу по КПІ ім. Ігоря Сікорського щодо затвердження тем та керівників магістерських робіт, який підписується ректором КПІ ім. Ігоря Сікорського для всіх форм навчання (очної та заочної). Список студентів, перелік тем та наукових керівників кожного фіксуються наказом ректора КПІ ім. Ігоря Сікорського. Усі подальші зміни (формулювання теми, тощо) за необхідності аргументуються письмово (заява студента), погоджуються з науковим керівником (віза на заяві) і потребують зміни в наказі за письмовим клопотанням кафедри (витяг із протоколу засідання).

2.2 Організація виконання кваліфікаційної роботи

Етап організації виконання кваліфікаційної роботи є важливим, оскільки передбачає безпосереднє написання магістерської дисертації. Від тісної співпраці студента та наукового керівника на цьому етапі залежить якість магістерської роботи і своєчасна її підготовка до захисту.

Магістерська робота має виконуватися студентом відповідно до затвердженого календарного плану та завдань. У випадках відставання від графіка студент зобов'язаний подати пояснення своєму науковому керівнику або завідувачу кафедри. На період виконання кваліфікаційних робіт на випусковій кафедрі складається графік консультацій наукових керівників, згідно з яким забезпечується систематична співпраця студента і наукового керівника під час написання магістерської дисертації. Систематичні консультації допомагають студенту у виборі методів дослідження, контролі за дотриманням вимог до змісту й оформлення магістерської роботи, своєчасному усуненні помилок. Оперативне й уважне виконання рекомендацій керівника сприяє своєчасному поданню кваліфікаційної роботи на кафедру та є запорукою успішного захисту. Відповідно до календарних етапів студент має подавати роботу частинами на перегляд, а у встановлений графіком кінцевий термін подати завершену магістерську роботу науковому керівникові для підготовки відгуку. Для цього *студент зобов'язаний*:

- визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження;
- опрацювати джерела й скласти план роботи;
- зібрати фактичний матеріал дослідження;
- опрацювати фактичний матеріал із застосуванням методів наукового дослідження;
- написати перший варіант тексту, подати його на ознайомлення науковому керівникові;
- усунути недоліки та доопрацювати остаточний варіант тексту;
- оформити магістерську роботу відповідно до вимог;

- подати роботу науковому керівнику та отримати відгук;
- подати роботу на кафедру.

У разі позитивного відгуку наукового керівника, кваліфікаційну роботу допускають до попереднього захисту.

2.3 Попередній захист магістерської дисертації та підготовка до офіційного захисту

До попереднього захисту кваліфікаційної роботи допускаються студенти, які успішно склали заліково-екзаменаційну сесію та підготували магістерську роботу. Попередній захист магістерської роботи відбувається на відкритому засіданні випускової кафедри ФЛ, на якому проводиться оцінювання готовності кожної кваліфікаційної роботи щодо її змісту і форми та виноситься рішення про допуск роботи до захисту. Дата, час і процедура попереднього захисту визначається випусковою кафедрою.

До початку офіційного захисту кваліфікаційної роботи в ЕК студенту необхідно отримати відгук наукового керівника, який подається на завершену магістерську дисертацію і може бути як позитивний, так і негативний. У відгуку науковий керівник оцінює як якість виконання самої роботи, так і працю студента над нею і робить висновок про можливість допуску кваліфікаційної роботи до захисту в ЕК. Письмовий відгук наукового керівника подається на кафедру разом з готовою роботою не пізніше, ніж за 15 днів до захисту, після чого передається разом із магістерською роботою до ЕК. Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи пишеться (друкується) в довільній формі, визначаючи:

- актуальність наукового дослідження, відповідність змісту кваліфікаційної магістерської роботи до плану;
- ступінь самостійності у виконанні кваліфікаційної магістерської роботи;
- новизну поставлених питань та оригінальність їх вирішення, повноту і якість розроблення теми дослідження;

- вміння працювати із фаховою літературою, рівень застосування автором теоретичних знань для вирішення конкретних практичних завдань;
- рівень оволодіння методами та інструментарієм дослідження;
- глибину і комплексність підходів при аналізі лінгвістичних та соціокультурних процесів;
- логічність, послідовність, аргументованість, грамотність викладення матеріалу;
- відповідність вимогам державного стандарту; можливість практичного застосування випускної кваліфікаційної роботи або її окремих частин;
- позитивні сторони та недоліки;
- оцінку якості виконаної магістерської роботи та ефективності мовного й перекладацького аналізів;
- загальне враження від роботи (позитивне або негативне), оцінку дипломної роботи: «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «незадовільно»;
- висновок про те, якою мірою вона відповідає визначеним вимогам до магістерських дисертацій;
- рівень підготовки випускника до виконання професійної діяльності у сфері перекладу.

Зброшурований у твердій палітурці рукопис завершеної магістерської роботи, підписаної студентом та його науковим керівником, за наявності позитивної характеристики роботи в письмовому відгуку наукового керівника, автор реєструє на кафедрі і передає на розгляд завідувачу кафедри, який має прийняти рішення про допуск студента до офіційного захисту кваліфікаційної роботи на засіданні ЕК, підписуючи її на звороті титульного аркуша з позначенням «рекомендовано до захисту» чи «на доопрацювання». У випадку негативної оцінки роботи випусковою

кафедрою студенту надається можливість доопрацювання роботи за умови своєчасного подання її на кафедру.

Кожна робота, після її завершення, скеровується кафедрою на зовнішню рецензію в споріднені кафедри КПІ ім. Ігоря Сікорського. Зовнішня *рецензія* подається у письмовому вигляді в довільній формі і має містити такі елементи:

- висновки щодо актуальності обраної теми, практичного значення виконаної магістерської роботи;

- характеристику повноти завдання щодо розкриття теми кваліфікаційної магістерської роботи, відповідності змісту роботи завданню;

- висновки щодо використання в роботі сучасних методів дослідження, методичних підходів щодо вдосконалення процесу перекладу згідно з напрямом теми кваліфікаційної роботи, елементів наукової новизни;

- оцінку конкретних пропозицій, рекомендацій щодо вдосконалення певних аспектів перекладу, підвищення його ефективності;

- оцінку загальних вражень від магістерської роботи (оформлення, стиль і грамотність викладення тощо);

- інші питання (на погляд рецензента);

- висновок рецензента про відповідність якості виконаної магістерської роботи вимогам до таких робіт, про можливість допущення її до захисту і, за бажанням, може бути висловлено зауваження та думку про оцінку роботи: «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «достатньо», «незадовільно».

Рецензент має підписатися із зазначенням свого прізвища, ім'я та по батькові, місця роботи і посади, яку займає. Рецензія є інформацією для ЕК про якісний рівень виконаної роботи.

Негативна рецензія не є підставою для не допуску кваліфікаційної роботи студента до захисту. Для підготовки студента до пояснень у зв'язку з

можливими зауваженнями рецензента йому надається можливість ознайомитися з рецензією до захисту роботи на засіданні ЕК. Особливу увагу звернути на висловлені рецензентом зауваження і за можливістю усунути зазначені недоліки або дати аргументовану відповідь у доповіді на захисті в ЕК. Рецензія додається до кваліфікаційної роботи разом з іншими супровідними документами. Завершальною процедурою допущення кваліфікаційної роботи до захисту є розгляд завідувачем кафедри магістерської дисертації та супровідних матеріалів: письмовий відгук наукового керівника, рецензія рецензента роботи, ілюстративний матеріал, ксерокопії публікацій автора за темою магістерського дослідження. Супровідні документи вкладаються в окремі файли та додаються до кваліфікаційної роботи.

Допуск до захисту здійснюється шляхом відповідного запису завідувача кафедри у рішенні кафедри про магістерську роботу і на зворотній стороні титульної сторінки кваліфікаційної роботи. Якщо завідувач кафедри вважає за неможливе допустити роботу до захисту через її незадовільну якість, це питання має бути заслухано на засіданні кафедри за участю наукового керівника. Якщо кафедра ухвалила рішення про не допуск кваліфікаційної роботи до захисту, то її захист переноситься на наступний рік, що зумовлює зміну теми магістерського дослідження та можливість зміни наукового керівника. Обговорення оформляється протоколом і подається на затвердження ректору КПІ ім. Ігоря Сікорського. Зареєстрована робота на кафедрі і завізована завідувачем кафедри залишається на кафедрі для прийняття остаточного рішення про її допуск до публічного захисту в ЕК.

2.4 Процедура офіційного публічного захисту кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії та критерії оцінювання

До атестації **НЕ допускаються студенти**, які вчасно не подали магістерську роботу на випускову кафедру, оформлену відповідно до вимог, або мають академічну заборгованість. Дозволом для остаточного захисту кваліфікаційної роботи є рекомендація кафедри за результатами попереднього захисту магістерської роботи та рішення кафедри про допуск до офіційного захисту кваліфікаційної роботи в ЕК, наявність магістерської роботи з усіма необхідними візами та супровідними документами про допуск до її захисту. Офіційний захист кваліфікаційної роботи відбувається на відкритому засіданні ЕК, графік роботи якої затверджує ректор КПІ ім. Ігоря Сікорського.

На засідання ЕК до початку захисту подаються такі документи:

- витяг із наказу ректора про затвердження персонального складу цієї комісії;
- список студентів екзаменаційної групи, які допущені до захисту кваліфікаційних робіт, за підписом завідувача випускової кафедри;
- зведена відомість про виконання студентом навчального плану та про отримані ним оцінки з навчальних дисциплін;
- кваліфікаційна робота студента;
- письмовий відгук керівника магістерської роботи;
- зовнішня рецензія на кваліфікаційну роботу;
- інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної магістерської дисертації (довідки про впровадження результатів дослідження у практичну діяльність установи / організації або в освітній процес, публікації студента за темою магістерської роботи та ін.).

Під час підготовки до захисту студент має погодити зі своїм науковим керівником стислу доповідь щодо кваліфікаційної роботи і підготовлені наочні матеріали (4–6 сторінок з найважливішими ілюстративними

матеріалами, оформленими у вигляді постерів або у вигляді роздаткового матеріалу).

Доповідь обов'язково готується у вигляді презентації (в Power Point) з використанням мультимедійної техніки, в якій доцільно подати:

- 1) ПІБ студента;
- 2) назва кваліфікаційної роботи;
- 3) назва та шифр спеціальності;
- 4) робота представлена на здобуття кваліфікації студента;
- 5) ПІБ керівника кваліфікаційної роботи;
- 6) актуальність проведеного дослідження;
- 7) мета дослідження;
- 8) предмет і об'єкт дослідження;
- 9) зміст роботи (назви розділів і підрозділів);
- 10) завдання дослідження з узгодженими до них висновками (паралельно завдання–висновок);
- 11) виклад основних результатів роботи (дуже стисло, тільки головне);
- 12) наукова новизна.

Презентація складається з 10–15 слайдів, на кожному з яких оптимально розташовується 12–15 рядків тексту. На першому слайді розміщують перших п'ять зазначених вище пунктів, а на останньому: «Дякую за увагу!». Слайди мають бути взаємопов'язані з доповіддю. Дата, час та місце офіційного публічного захисту магістерських робіт зазначаються графіком засідань екзаменаційних комісій, який затверджується ректором КПІ ім. Ігоря Сікорського та доводиться до відома студентів і викладачів випускової кафедри.

Процедура офіційного публічного захисту магістерської роботи складається з: а) короткої (~10 хв.) доповіді автора магістерської роботи, що супроводжується презентацією за допомогою мультимедійного забезпечення; б) обговорення роботи, під час якого доповідач дає відповіді на запитання членів ЕК.

Доповідь студента має містити обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, зміст проведеного дослідження та питання, що виносяться на захист, елементи наукової новизни, конкретні висновки і пропозиції, викладені у роботі. **Особливе місце має бути відведене обґрунтованим питанням мовного та перекладознавчого аналізів.** Студент стисло доповідає комісії сутність проведеного дослідження, ілюструючи доповідь посиланням на наочні матеріали. Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь студента і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які виносяться на захист. Після доповіді студента, голова ЕК зачитує відгук наукового керівника та рецензію на кваліфікаційну магістерську роботу, і студент має можливість відповісти на всі зауваження рецензента.

Під час захисту кваліфікаційної роботи члени ЕК, присутні на захисті викладачі, спеціалісти можуть ставити студентові запитання щодо змісту роботи. Відповіді студента мають бути конкретними, аргументованими і короткими. Процедура захисту протоколюється секретарем комісії.

У ході захисту кожний член ЕК оцінює якість кваліфікаційної роботи та якість її захисту у 100-бальній шкалі, згідно з критеріями, наведеними у табл. 2.2.

Після закінчення захисту проводиться підсумкове закрите засідання ЕК, яка обговорює, оцінює кваліфікаційну роботу (враховуючи відгук керівника, рецензента, зміст доповіді, відповіді на запитання) й підраховує середній бал оцінок членів ЕК і далі відповідно до табл. 2.1 переводиться до оцінок.

Таблиця 2.1 – Переведення балів до оцінок за університетською шкалою

Бали	Оцінка
95 – 100	Відмінно
85 – 94	Дуже добре
75 – 84	Добре
65 – 74	Задовільно
60 – 64	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Визначаючи оцінку, необхідно враховувати актуальність, теоретичний рівень роботи, наукову новизну та практичну значущість висловлених рекомендацій, уміння студента вести аргументовану публічну дискусію й захищати свою позицію тощо. Цінність представленої до захисту кваліфікаційної магістерської роботи визначається на основі (див. Табл. 2.2):

- актуальності аналізованої проблеми;
- обґрунтування мети дослідження, глибини аналізу стану розкриття або розв’язання проблеми;
- коректного вибору методів дослідження;
- відповідності сучасному стану лінгвістичних та перекладознавчих досліджень;
- якості оформлення кваліфікаційної магістерської роботи;
- якості дібраного ілюстративного матеріалу;
- апробації результатів дослідження та наявності публікацій;
- можливості запровадження результатів дослідження у теорію та практику.

Таблиця 2.2 – Критерії оцінювання захисту магістерських дисертацій

Критерії	Бали
1. Актуальність роботи	8–5
Проблема є актуальною для сучасного перекладознавства	8
Має значну актуальність згідно з науковою темою кафедри	7
Має актуальність згідно з науковою темою кафедри	6
Має певну актуальність згідно з інтересами навчального процесу кафедри	5
Тема не актуальна	0
2. Рівень роботи	10–6
Виконання роботи на творчо-пошуковому рівні, за інноваційні або креативні дослідження певного перекладознавчого аспекту. Зроблено визначальний внесок у теоретичні і практичні аспекти дослідження	10
Виконання роботи на супроводжувально-евристичному або концептуально-збагачувальному рівні, за креативні або нестандартні дослідження певної перекладознавчої проблеми, за суттєвий внесок у дослідження при відповідності змісту роботи обраній темі за наявності несуттєвих зауважень до практичної або теоретичної частини	9-8
Виконання роботи на супроводжувально-евристичному або концептуально-збагачувальному рівні, за нестандартні дослідження певної перекладознавчої проблеми, за певний внесок у дослідження при відповідності змісту роботи обраній темі за наявності несуттєвих зауважень до практичної або теоретичної частини	7
Виконання роботи на репродуктивно-пояснювальному та фактологічно-узагальнюючому рівні дослідження за наявності суттєвих зауважень до практичної й теоретичної частини	6
	0
3. Обґрунтування мети дослідження, глибина аналізу стану розкриття чи вирішення проблеми	10–6

Критерії	Бали
Формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, аналіз стану розкриття проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження демонструють високий рівень і досконалу сформованість вміння здійснювати системний аналіз проблеми й узагальнення фактичного матеріалу, який використовується в процесі дослідження	10
Формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження, аналіз стану розкриття проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження демонструють достатньо зріле вміння здійснювати системний аналіз проблеми й узагальнення фактичного матеріалу, який використовується в процесі дослідження	9-8
Формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження, аналіз стану розкриття проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження демонструють достатній рівень уміння здійснювати системний аналіз проблеми й узагальнення фактичного матеріалу, який використовується в процесі дослідження	7
Формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження, аналіз стану розкриття проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження демонструють посереднє (недостатнє) вміння проводити системний аналіз проблеми й узагальнювати фактичний матеріал, який використовується в процесі дослідження Мета й завдання дослідження недостатньо аргументовані. Аналіз стану здійснено в основному за навчальною літературою й застарілими джерелами (більше 10 років)	6
	0
4. Обґрунтованість вибору методу досліджень	8–5
Глибоко, за багатьма критеріями, розглянуті допустимі методи дослідження. Вибір теоретичних і експериментальних методів дослідження здійснено на підставі підходів системного аналізу	8
Розглянуто кілька можливих теоретичних та/або експериментальних методів дослідження. На підставі одного з критеріїв здійснено вибір кращого методу	7

Критерії	Бали
Розглянуто кілька можливих теоретичних та/або експериментальних методів дослідження. На підставі одного з критеріїв здійснено вибір кращого методу	6
Вибір методів дослідження здійснено без достатнього обґрунтування	5
	0
5. Рівень теоретичної частини роботи	10–6
Високий рівень умінь виокремлювати об'єкт наукового дослідження, опрацьовувати мовний матеріал за допомогою відповідних методів і прийомів, уміння аналізувати, систематизувати й класифікувати, узагальнювати й порівнювати ознаки об'єкта дослідження. Огляд літератури за темою (в межах останніх 10 років), стислий, критичний аналіз існуючих напрямів дослідження (із вказівкою на конкретні роботи попередників) і вибір одного з них у межах власного дослідження. Чітке окреслення власної позиції у розкритті визначеної проблеми	10–9
Опрацювання достатнього обсягу літератури для проведення експериментального дослідження (щонайменше 50% в межах останніх 10 років). Окреслення нерозкритих проблем через аналіз робіт попередників і визначення власного місця у розв'язанні проблеми. Уміння виокремлювати об'єкт наукового дослідження, опрацьовувати мовний матеріал за допомогою відповідних методів і прийомів, що дозволяють аналізувати, систематизувати й класифікувати, узагальнювати й порівнювати ознаки об'єкта дослідження	8
Опрацювання достатнього обсягу літератури для проведення експериментального дослідження (щонайменше 50% в межах останніх 10 років). Окреслення нерозкритих проблем через аналіз робіт попередників і визначення власного місця у розв'язанні проблеми. Уміння виокремлювати об'єкт наукового дослідження, опрацьовувати мовний матеріал за допомогою відповідних методів і прийомів, що дозволяють аналізувати, систематизувати й класифікувати, узагальнювати й порівнювати ознаки об'єкта дослідження	7

Критерії	Бали
Рівень умінь не дозволяє повною мірою опрацювати мовний матеріал за допомогою відповідних методів і прийомів. Огляд літератури за темою не відображає сучасних позицій щодо стану розробки теми дослідження, здійснено аналіз напрямів дослідження (із вказівкою на конкретні роботи попередників), але немає вказівки на власне місце у розв'язанні досліджуваної проблеми	6
	0
6. Якість практичної частини дослідження	10–6
<p>Практична частина є самостійним науково-обґрунтованим дослідженням засобів, способів і прийомів перекладу певних аспектів обраного для дослідження дискурсу й, за потреби (відповідно до мети) супроводжується вивченням заданих лінгвістичних характеристик об'єкта дослідження. Простежується системність і логічний зв'язок із положеннями теоретичної частини роботи. Результати дослідження мають високу практичну значущість і можуть бути рекомендовані для використання у навчальній та навчально-дослідницькій діяльності.</p> <p>Додатки вичерпно ілюструють практичну значущість дослідження</p>	10–9
<p>Практична частина є самостійним науково-обґрунтованим дослідженням засобів, способів і прийомів перекладу певних аспектів обраного для дослідження дискурсу. Простежується системність і логічний зв'язок із положеннями теоретичної частини роботи, хоча є певні зауваження до рівня обґрунтування здобутих експериментальних даних.</p> <p>Результати дослідження є достовірними й об'єктивними, але недостатньо аргументовані та/або обґрунтовані.Dodatki ілюструють практичну значущість дослідження. Результати дослідження мають</p>	8

Критерії	Бали
<p>Практична частина є самостійним науково-обґрунтованим дослідженням засобів, способів і прийомів перекладу певних аспектів обраного для дослідження дискурсу. Простежується системність і логічний зв'язок із положеннями теоретичної частини роботи, хоча є певні зауваження до рівня обґрунтування здобутих експериментальних даних.</p> <p>Результати дослідження є достовірними й об'єктивними, але недостатньо аргументовані та/або обґрунтовані. Додатки ілюструють практичну значущість дослідження. Результати дослідження мають значну практичну цінність у підготовці до перекладацької практики</p>	7
<p>Практична частина не в повній мірі демонструє самостійність дослідження засобів і способів перекладу певних аспектів обраного для дослідження дискурсу. Не завжди простежується системність і логічний зв'язок із положеннями теоретичної частини роботи, частина здобутих експериментальних даних не є правильна/обґрунтована. Додатки не повністю ілюструють основні положення. Результати дослідження мають певну практичну цінність у підготовці до перекладацької практики</p>	6
	0
7. Рівень використання інформаційних технологій	8–5
<p>Робота демонструє високий рівень умінь користуватись інформаційно-пошуковими системами і базами даних. Уміння працювати з пакетами прикладних програм (електронні словники, Translation Memory Systems, програмне забезпечення класу CAT, Google Alalyzer, Tropes та ін.). Уміння створювати нові (для конкретного випадку) інформаційні моделі об'єктів і процесів, у тому числі з використанням схем, таблиць, прикладних лінгвістичних систем та ін.</p>	8
<p>Робота демонструє достатньо високий рівень умінь користуватись інформаційно-пошуковими системами й базами даних. Уміння працювати з пакетами прикладних програм (електронні словники, Translation Memory Systems, програмне забезпечення класу CAT, Google Alalyzer, Tropes та ін.). Уміння створювати нові (для конкретного випадку) інформаційні моделі об'єктів і процесів, у тому числі з використанням схем, таблиць та ін.</p>	7

Критерії	Бали
Робота демонструє достатньо високий рівень умінь користуватись інформаційно-пошуковими системами й базами даних. Уміння працювати з пакетами прикладних програм (електронні словники, Translation Memory Systems, програмне забезпечення класу CAT, Google Alalyzer, Tropes та ін). Уміння створювати нові (для конкретного випадку) інформаційні моделі об'єктів і процесів, у тому числі з використанням схем, таблиць та ін.	6
Робота демонструє задовільний (посередній) рівень умінь користуватись інформаційно-пошуковими системами і базами даних. Уміння працювати з пакетами прикладних програм (електронні словники, Translation Memory Systems, програмне забезпечення класу CAT, Google Alalyzer, Tropes та ін). Уміння створювати інформаційні моделі об'єктів і процесів, у тому числі з використанням схем, таблиць та ін.	5
	0
8. Якість оформлення дипломної магістерської роботи	8–5
Матеріал викладений чітко, стисло; ясно, оформлення роботи повністю відповідає вимогам щодо оформлення магістерських дисертацій	8
Матеріал викладений чітко, стисло, але є стилістичні недоліки. Текст виконано з використанням редактора Word for Windows. Оформлення з незначними відхиленнями від вимог чинного ДСТУ	7
Матеріал викладений чітко, стисло, але є стилістичні недоліки. Текст виконано з використанням редактора Word for Windows. Оформлення з незначними відхиленнями від вимог чинного ДСТУ	6
Нечітке викладення матеріалу, є граматичні помилки. Оформлення з порушеннями вимог ДСТУ	5
	0
9. Якість ілюстративного матеріалу	8–5
Ілюстративний матеріал повністю розкриває основні положення роботи, що виносяться на захист. Роботу виконано за допомогою сучасних графічних пакетів, дотриманням вимог нормативних документів. Додатки вичерпно ілюструють практичну значущість дослідження	8

Критерії	Бали
Ілюстративний матеріал повністю, але з недостатньою наочністю розкриває основні положення роботи. Роботу виконано за допомогою сучасних графічних пакетів, є незначні відхилення від вимог. Додатки ілюструють основні положення дослідження	7
Ілюстративний матеріал повністю, але з недостатньою наочністю розкриває основні положення роботи. Матеріал виконано за допомогою сучасних графічних пакетів, є незначні відхилення від вимог нормативних документів. Додатки ілюструють основні положення дослідження	6
Ілюстративний матеріал не повністю та з недостатньою наочністю розкриває основні положення дослідження	5
	0
10. Апробація матеріалів дослідження	10–6
опубліковано наукову статтю у фаховому виданні та зроблено 2 доповіді на наукових конференціях (всеукраїнських, міжнародних) з публікацією тез; результати впроваджено в роботу зовнішньої організації або в освітній процес	10–9
зроблено 2 доповіді на наукових конференціях (всеукраїнських, міжнародних) з публікацією тез	8
зроблено 1 доповідь на науковій конференції (всеукраїнській, міжнародній) з публікацією тез	7
зроблено доповідь на університетській науковій конференції з публікацією тез	6
	0
11. Доповідь на захисті	10–5
Студент чітко й повно розкрив мету роботи, шляхи її досягнення, глибоко аргументував прийняті рішення і зроблені висновки. Відповіді на запитання демонструють уміння студента професійно відстоювати власний погляд, а також і те, що він володіє професійними знаннями на високому рівні з урахуванням сучасних тенденцій у відповідній галузі наукових досліджень	10–9
Студент чітко й повно розкрив мету роботи, шляхи її досягнення, глибоко аргументував прийняті рішення і зроблені висновки, але припустився несуттєвих помилок і неточностей. Студент може професійно відстоювати власну точку зору. Відповіді на запитання є правильними, але не завжди достатньо повні та аргументовані	8

Критерії	Бали
Студент чітко й повно розкрив мету роботи, шляхи її досягнення, глибоко аргументував прийняті рішення і зроблені висновки, але припустився несуттєвих помилок і неточностей. Студент може професійно відстоювати власну точку зору. Відповіді на запитання є правильними, але не завжди достатньо повні та аргументовані	7–6
Доповідь про виконану роботу по суті є правильною, але побудованою нелогічно, нечітко, є багато неточностей. Відповіді на запитання неповні, допущені суттєві неточності в аргументуванні прийнятих рішень і зроблених висновків	5
	0

Засідання ЕК оформляється протоколом, до якого вносяться відповідні оцінки за захист, записуються запитання членів ЕК і присутніх на захисті, особисті думки членів ЕК, зазначається здобутий освітній ступінь. Протокол підписують голова і члени ЕК, що брали участь у засіданні. ЕК після завершення роботи складає звіт, в якому відображаються: основні кількісні показники щодо рівня і якості успішності по захистах; характеристики виконаних магістерських робіт щодо можливості впровадження конкретних пропозицій у відповідну практику та ін.

Студент, який не захистив кваліфікаційну роботу, наказом ректора відраховується з університету як такий, що не пройшов випускню атестацію. Йому видається академічна довідка встановленого зразка із зазначенням, зокрема, результатів випускної атестації, назв усіх випускних екзаменів та захисту кваліфікаційної роботи, оцінок, які були отримані на кожному етапі випускної атестації.

До академічної довідки, крім того, додається витяг з протоколу засідання ЕК із зазначенням номеру цього протоколу й дати проведення засідання комісії, в якому наводиться рішення ЕК у повному обсязі (розділ «Ухвалили»). Відповідність його оригіналу засвідчується підписами декана факультету, ректора (проректора з науково-педагогічної роботи (навчально-виховна робота)) університету, які скріплюються печаткою університету (його філії, структурного підрозділу з правом юридичної особи).

У розділі академічної довідки «Відрахований» зазначається причина: «як неатестований за результатами випускної атестації».

Студентам, які були допущені деканом факультету до випускної атестації, але з поважної, документально підтвердженої причини не змогли пройти її своєчасно, за поданням декана факультету та згодою голови ЕК, керівництвом університету може бути визначена дата проведення додаткового засідання із захисту кваліфікаційної роботи. До цієї дати вони не можуть бути відраховані з університету.

Студентам, які не були допущені до випускної атестації, оскільки з поважних причин, підтверджених документально, не мали можливості підготуватися до неї, ректором за поданням декана факультету може бути продовжено строк навчання до наступної випускної атестації, але не більше ніж на один рік.

2.5 Звітність та зберігання кваліфікаційних робіт

Протоколи захисту магістерських робіт, підписані Головою та членами ЕК, зберігаються в архіві ФЛ КПІ ім. Ігоря Сікорського. Кваліфікаційні магістерські роботи після їх захисту секретар ЕК передає на випускову кафедру, а потім до архіву КПІ ім. Ігоря Сікорського, де вони реєструються та зберігаються у фонді кваліфікаційних магістерських робіт. За рішенням ЕК кращі магістерські дисертації передаються до методичного кабінету для користування студентами ФЛ під час підготовки до занять.

3 ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ

3.1 Структура кваліфікаційної роботи

Магістерська дисертація є кваліфікаційною працею, яку оцінюють не лише з позицій актуальності теми, змістового наповнення та значущості результатів, а й за методичним рівнем виконання.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи та обсяг окремих її розділів залежать від особливостей теми роботи, але вона повинна формуватися з додержанням таких вимог:

- кількість сторінок основного тексту кваліфікаційної магістерської роботи (без урахування бібліографії та додатків) складає 80–90 стор. А4 із можливим збільшенням їх кількості на 15 %;

- найвагомим та, відповідно, великим за обсягом є практичний доробок дослідження;

- допоміжні таблиці, графіки та мовний матеріал дослідження, доцільно виносити в додатки;

- кількість сторінок в окремих розділах чітко не регламентується, але має відповідати вимогам достатньої інформативності та обґрунтованості рішень та висновків. Автор має чітко уявляти собі структуру та зміст дипломної магістерської роботи.

Усі складові частини роботи повинні бути логічно взаємопов'язані та переконливо аргументовані. Виконання кваліфікаційної магістерської роботи передбачає: обґрунтування актуальності теми, мети й завдань дослідження, предмету та об'єкту дослідження, з'ясування рівня розробленості проблеми у науковій літературі, оцінювання його новизни та перспективності, практичну цінність, зазначення методів та мовної бази дослідження, апробацію результатів дослідження; розкриття теоретичних та інших (історичних, соціокультурних тощо) аспектів дослідження (основних

категорій, понять, закономірностей розвитку явища, яке вивчається); аналіз конкретної перекладознавчої проблемної ситуації.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи має містити:

- титульний аркуш;
- завдання на магістерську дисертацію;
- реферат (анотації українською й англійською мовами);
- зміст;
- перелік умовних скорочень і термінів (за необхідності);
- основна частина;
- список використаних джерел;
- список джерел ілюстративного матеріалу;
- додатки.

Кожен з цих елементів, а також розділи основної частини та додатки мають починатися з нової сторінки.

3.2 Титульний аркуш та завдання на магістерську дисертацію

Титульний аркуш та завдання на магістерську дисертацію оформлюються за формами, наведеними у Додатках А і Б.

3.3 Реферат

Реферат – стислий зміст дипломної магістерської роботи, представлений двома **анотаціями** державною й англійською мовами (Додаток В). Анотація має містити стисло представлені основні результати дослідження із *зазначенням наукової новизни та практичного значення отриманих результатів*.

Обсяг анотації кожною мовою становить до 2-х сторінок.

РЕФЕРАТ нумерується зі сторінки 2 і підшивається у роботу. (**ВАЖЛИВО:** нумерація сторінок у роботі проставляється зі структурного елемента РЕФЕРАТ (с. 2)).

Наприкінці кожної анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту наукової праці, відображати тематику дослідження і забезпечувати тематичний пошук роботи. Кількість ключових слів (словосполучень) становить від п'яти до десяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому.

Після ключових слів наводиться **список публікацій здобувача** за темою магістерської дисертації, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження.

3.4 Зміст кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ розташовують безпосередньо після реферату, починаючи з нової сторінки. До змісту включають: перелік умовних позначень, одиниць, скорочень і термінів (за потреби); вступ; послідовно перелічені назви всіх розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів (якщо вони мають заголовки) суті магістерської роботи; висновки; рекомендації; список використаних джерел; список джерел ілюстративного матеріалу; назви додатків і номери сторінок, які містять початок матеріалу.

Перелік питань, які розглядаються, структурується за принципом від загального до конкретного. Тобто, назви розділів і підрозділів, як вузлові складники обраної проблеми, мають бути єдиною системою, в якій назва кожного наступного розділу чи підрозділу розвиває і доповнює назву попереднього, що загалом відображає сутність досліджуваної проблеми та послідовність її вирішення. Назви розділів та підрозділів мають бути чітко і зрозуміло сформульовані, пов'язані з темою дослідження. Назва питань не може дублювати тему магістерської роботи.

Вироблення кінцевого варіанту змісту, який затверджується науковим керівником, є результатом вивчення літератури за темою магістерської дисертації.

3.5 Перелік умовних скорочень і термінів

Перелік умовних скорочень і термінів подається студентом (за необхідності) у вигляді окремого списку, що розміщується після «ЗМІСТУ» у магістерській роботі.

Перелік необхідно друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх детальне розшифрування. Цей перелік може містити, за необхідності, загальноприйняті скорочення, наприклад: ЗМІ – засоби масової інформації та ін.

Використані студентом скорочення, символи, позначення, які повторюються більше двох разів у тексті – вносяться до переліку умовних скорочень. Якщо такий перелік не формується, то розшифрування скорочень наводиться у тексті під час першого їх згадування, наприклад: «фразеологічні одиниці (далі – ФО)». Вказаною аббревіатурою студент послуговується впродовж написання тексту магістерської роботи.

3.6 Вступ

ВСТУП (не більше 5 сторінок) розкриває сутність наукової проблеми, її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, стан розробленості, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Далі подається загальна характеристика дослідження у такій послідовності:

Актуальність проблеми, яка зумовила вибір теми дослідження (формулюється доцільність роботи для розвитку перекладознавчої галузі науки шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми).

Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі. У цій рубриці студент вказує вітчизняних та зарубіжних науковців, які займалися дослідженням цієї проблеми, окремих її аспектів, стисло представляє їх основні позиції, наукові здобутки у вирішенні проблеми, а також наголошує на тих питаннях, які необхідно вивчити, дослідити, проаналізувати детальніше. Прізвища науковців подають в алфавітному порядку.

Об'єкт дослідження (процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення).

Предмет (міститься в межах об'єкта – саме на ньому повинна бути спрямована увага, оскільки він визначає тему кваліфікаційної роботи магістранта).

Мета і завдання дослідження визначаються на основі актуальності обраної теми та з визначенням кінцевого результату роботи (4-6 завдань).

Мета дослідження формулюється з указанням на те явище, що вивчається, і на об'єкт, у якому це досліджується. Мета роботи узгоджується із назвою роботи. Вона називає не тільки очікувані результати (*встановлення.., обґрунтування.., розробка...*), а й вказує на те, яким шляхом вони будуть отримані (з використанням певних підходів, методів аналізу тощо). Із загальної мети випливають конкретні завдання роботи, які перелічуються згідно з порядком їх розв'язання у роботі (від більш загальних, основоположних, до більш дрібних і конкретних). Вони не можуть бути глобальними. Важливо конкретизувати шляхи, методи, засоби вирішення проблем. Як правило, у роботі вирішується до 6 завдань. Їх опис наводять через дієслово або іменник із значенням результату, а не процесу: не слід вживати **вивчення, аналіз, опис, дослідження*, натомість пишуть: *з'ясувати, дослідити, вивчити, схарактеризувати, побудувати модель, розкрити, виявити, проаналізувати, визначити* тощо. Наприклад:

Метою роботи є розкриття специфіки реалізації особливостей ідіостилю N та визначення способів відтворення цих особливостей у мові перекладу.

Досягнення сформульованої мети вимагає розв'язання конкретних завдань:

- 1) схарактеризувати поняття «ідіостиль письменника»;*
- 2) встановити особливості ідіостилю N;*
- 3) проаналізувати лінгво-стилістичні особливості ідіостилю N на матеріалі текстів оригіналів творів N;*

4) визначити рівень збереження лінгво-стилістичних особливостей ідіостилю *N* в мові перекладу;

5) з'ясувати засоби, що були використані перекладачем для відтворення лінгво-стилістичних особливостей ідіостилю *N*, на матеріалі українського перекладу.

Усі завдання дослідження та його мета в цілому мають цілком (бажано зі збереженням логічної послідовності) відповідати положенням, що виносяться на захист.

Методи дослідження, використані для досягнення поставленої мети (перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом; обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків). **Важливо:** перераховувати методи треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалося тим або іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися у логічності та прийнятності вибору саме цих методів (див. Додаток Г). Наприклад:

*Для визначення лінгво-стилістичних особливостей ідіостилю *N* використано методи.... Типологія особливостей ідіостилю *N* проаналізована за допомогою методу класифікації. Порівняльний аналіз текстів оригіналу й перекладу було залучено для визначення рівня збереження лінгво-стилістичних особливостей ідіостилю *N* в мові перекладу. Цей метод також дозволив установити та описати прийоми відтворення лінгво-стилістичних особливостей ідіостилю *N* в українському художньому перекладі.*

Рекомендовано користуватися як загальнонауковими методами (дедукція, індукція, аналіз, синтез), так і спеціальними (наприклад: метод структурно-функціонального аналізу, метод контекстологічного аналізу, метод зіставного аналізу, метод трансформаційного аналізу, дескриптивний метод, метод компонентного аналізу, метод типологічного аналізу, метод суцільної вибірки тощо, які обираються залежно від об'єкта та предмета

дослідження (див. Додаток Г). У разі необхідності вказується і методологія, у руслі якої проводилось дослідження (дискурс-аналіз, контрастивна, зіставна, компаративна лінгвістика тощо).

Матеріал дослідження (мовна база дослідження) і його обсяг, використаний для досягнення поставленої в роботі мети.

Подають перелік матеріалів, використаних для аналізу, їх загальну характеристику (обсяг, джерело тощо) та обґрунтування такого вибору. Матеріалом дослідження для робіт у галузі перекладознавства виступають або тексти оригіналу та перекладу (обсягом не менше 40 000 друкованих знаків), або мовні/мовленнєві одиниці певного рівня та їхні еквіваленти у мові перекладу (кількістю не менше 300 кожен). Обсяг кожного фрагменту повинен бути достатнім, щоб він повністю ілюстрував мовне явище. Наприклад:

Матеріалом дослідження слугували 100 фрагментів художніх творів N, що демонструють лінгво-стилістичні особливості ідіостилю N, та їхні відповідні переклади українською. Приклади відібрано методом суцільної вибірки із прозаїчних творів N (можна навести назви) загальним обсягом ... сторінок.

Наукова новизна (коротка анотація нових положень або рішень, запропонованих автором особисто, з обов'язковою вказівкою на відмінність цих положень від вже відомих). Подається короткий виклад нових наукових положень (рішень), запропонованих студентом особисто. Необхідно показати відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (*уперше отримано, удосконалено, дістало подальший розвиток*).

Кожне наукове положення чітко формулюють, підкреслюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої новизни. Сформульоване наукове положення повинно читатися і сприйматися легко й однозначно, чітко розкриваючи сутність. Формулюючи положення наукової новизни можна вживати такі вирази: «*уперше*

формалізовано...», «розроблено методичні підходи... що відрізняються від...», «доведено залежність між...» тощо.

Практичне значення отриманих результатів (відомості про використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх практичного застосування).

Апробація результатів дослідження. Наводяться дані щодо участі автора в конференціях, форумах, колоквіумах, семінарах тощо.

Публікації. Наводиться інформація про опубліковані студентом наукові праці за темою дипломної магістерської роботи. Зазначається кількість наукових праць (та їх загальний обсяг), опублікованих у наукових фахових виданнях, у матеріалах науково-практичних конференцій та інших публікаціях.

Структура й обсяг роботи. Перераховують усі структурні елементи магістерської роботи з обов'язковим зазначенням повного обсягу роботи. Вказують загальну кількість додатків, рисунків, таблиць, кількість найменувань у списку використаних джерел. Наприклад:

Робота складається зі вступу, ... розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (... джерел, у тому числі ... – іноземною мовою), списку джерел ілюстративного матеріалу (... джерел), ... додатків на ... сторінках. Загальний обсяг дисертації – ... сторінок. Основний зміст викладено на ... сторінках. Роботу проілюстровано ... таблицями, ... рисунками»).

3.7 Основна частина магістерської роботи

Основна частина дослідження зазвичай складається з трьох-чотирьох розділів приблизно однакового обсягу. Залежно від обраної теми можна чітко виділяти теоретичну та практичну частину. Допускається також проведення наскрізного дослідження з паралельним обґрунтуванням теоретичних викладок та їх ілюстрацією за допомогою фактичного матеріалу.

У першому та другому (і третьому – якщо вся робота містить чотири розділи) розділах викладаються теоретичні положення, які є важливими для розв’язання поставлених завдань і досягнення мети роботи. У теоретичній частині розкривається ступінь розробки проблеми в сучасній науковій літературі, даються визначення використаних у роботі термінів і понять, узагальнюються підходи до розв’язання аналізованої проблеми. Тут можуть міститися відомості про характер матеріалу, обраного для дослідження, наприклад, про автора першотвору, про сам першотвір, про перекладача.

Обсяг теоретичної частини – 30–40% від обсягу всієї роботи.

Викладення матеріалу повинно бути чітким, послідовним і логічним (в основному за методом дедукції – від загального до окремого), підкріплюватися посиланнями на наукові джерела. Задля цього не слід нехтувати вживанням певних вставних фраз безособового характеру, таких як: *останнім часом дослідження з...; новітні дослідження...; у контексті сучасної парадигми досліджень...; сучасна лінгвістика досліджує...; при вивченні ... значна увага науковців приділялася...; подальший розвиток досліджень з...; у світлі вищесказаного...; як вже зазначалося...; на наш погляд...; отже...; необхідно відзначити, що...; відомо (загальновідомо), що...; оскільки...; встановлено, що...; відправною точкою ... у визначенні ... було...; поділяючи точку зору ...ми вважаємо...; беручи до уваги...; з іншого боку...; нарешті...; перш за все...; по-перше...; аналіз вербального вираження ... свідчить про...; звернення до концепції...; уявлення про...; когнітивний (комунікативний, антропоцентричний) підхід до вивчення...; як стверджує...; у більшості робіт...; специфіка ... полягає в...; не дивлячись на...; поштовхом для створення...; при цьому... та інше.*

При наявності синонімії лінгвістичної термінології відповідно до теми дослідження в дисертації необхідно подати всі опрацьовані інваріанти термінів із посиланням на джерело та обґрунтувати обраний варіант терміна, який буде вживатися в роботі (синонімія термінології не притаманна таким видам наукової роботи, як курсова, дисертація тощо).

Крім теоретичної частини робота включає **практичний доробок (третій або четвертий розділ)**, де студент демонструє вміння вести власне дослідження на обраному мовному матеріалі, проводити таксономію мовних одиниць і перекладацьких засобів їх відтворення українською мовою, робити узагальнення, встановлювати зв'язки між певними мовними явищами, фіксувати закономірності їх функціонування, пояснювати специфіку вживання, вказувати на певні особливості їх перекладу. Загалом студент у залежності від виду одиниць дослідження повинен опрацювати **300–1000 прикладів (фактичного матеріалу)** з обраної теми, що дозволить йому зробити ґрунтовні висновки, підкріплені кількісного та статистичного аналізу.

Чіткому викладенню результатів дослідження в практичній частині допоможуть такі фрази: *у представленій роботі...; наступний приклад свідчить/демонструє/ілюструє...; таким чином, проведений аналіз довів, що...; у цілому проведене дослідження дозволяє стверджувати, що...; у ході дослідження були проаналізовані...; результати роботи дають підстави вважати, що...; у центрі нашої уваги...; у процесі дослідження виникла необхідність...; нами було встановлено...; у результаті дослідження було помічено...; як показало наше дослідження...; як свідчать результати аналізу...; аналіз мовного матеріалу показав...; застосування ... методу (аналізу) дозволило встановити...; механізм відтворення...; аналіз мовних засобів ... показав...; керуючись принципом... тощо.*

Основна частина магістерської роботи повинна мати чітку будову, логічну послідовність викладення матеріалу, ґрунтовність аргументації, стислість і точність формулювань.

3.8 Висновки за розділами

Наприкінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наукових і практичних результатів тієї частини дослідження, що була розглянута у розділі. У висновках не слід переказувати те, що було висвітлено в розділі, а сформулювати що з проведеного аналізу випливає.

3.9 Висновки (загальні)

ВИСНОВКИ (загальні – до роботи) є завершальним етапом виконаної дипломної магістерської роботи. Вони формулюються **відповідно до завдань роботи**. Їхній обсяг не повинен перевищувати 5 сторінок. У висновках викладаються найбільш важливі наукові та практичні результати магістерської дисертації, вказуються можливі перспективи подальших розвідок за тематикою дослідження.

Висновки потрібно представляти у вигляді послідовно пронумерованих абзаців відповідно до завдань, що були поставлені на початку роботи у вступі. При цьому кожен абзац має містити окремий логічно завершений висновок.

Саме сформульовані у **ВИСНОВКАХ** отримані результати теоретичного і практичного проведеного наукового дослідження засвідчують рівень наукової та фахової підготовки студента.

3.10 Список використаних джерел

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ розміщують в алфавітному порядку та оформлюють з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (див. Додаток Д). У списку джерел повинні переважати новітні видання. Загальний перелік використаних джерел має становити не менше **70 найменувань, більша частина яких видана впродовж останніх десяти років**. Цей список повинен містити не менше не менше 25% літератури іноземними мовами

Список джерел ілюстративного матеріалу розміщують також в алфавітному порядку і складають відповідно до чинних стандартів.

3.11 Додатки

Додатки слід оформлювати як продовження магістерської роботи на її наступних сторінках, розташовуючи їх у порядку появи посилань на них у тексті магістерської роботи. До додатків має включатися допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації: фактичний матеріал дослідження; протоколи та акти про впровадження, листи підтримки результатів дисертаційної роботи; інструкції та методики, опис алгоритмів, які не є основними результатами дисертації, описи і тексти комп'ютерних програм вирішення задач за допомогою електронно-обчислювальних засобів, які розроблені у процесі виконання дисертації; ілюстрації допоміжного характеру та ні.

4 ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ

4.1 Загальні вимоги

Магістерська робота виконується державною (українською) мовою з використанням наукового стилю, без орфографічних і синтаксичних помилок, логічно та послідовно викладаючи текст. Пряме переписування матеріалів з літератури не допускається.

Робота має бути надрукована на комп'ютері з одного боку стандартних аркушів паперу формату А4 через 1,5 міжрядкового інтервалу, 28–30 рядків на сторінку, до 65 знаків у рядку. Шрифт Times New Roman, кегль 14. Сторінки повинні мати поля: ліве – 25 (30) мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – 20 мм. Нумерація сторінок здійснюється арабськими цифрами у правому верхньому кутку сторінки. Титульна сторінка є першою, але вона не нумерується.

Абзацні відступи – 1,25 см.

Надрукований текст повинен бути чітким, чорного кольору. Щільність тексту – однакова по всій роботі.

Друкарські помилки, описки, графічні неточності, які виявилися під час написання роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням корегуючою рідиною та нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту рисунка) комп'ютерним способом. На одній сторінці допускається не більше двох виправлень.

Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який оформлюється за зразком (Додаток А).

На наступній сторінці після РЕФЕРАТУ (Додаток В) подається зміст роботи із зазначенням сторінок. Зміст містить найменування всіх розділів та підрозділів роботи і номери їх початкових сторінок. Зміст має містити усі без винятку заголовки, які є в роботі, починаючи зі вступу й закінчуючи додатками.

Заголовки структурних частин роботи – **«РЕФЕРАТ»**, **«ЗМІСТ»**, **«ВСТУП»**, **«ВИСНОВКИ»**, **«СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ»**, **«СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ»**, **«ДОДАТКИ»** – не нумерують, а їхні назви є заголовками структурних елементів; друкують великими літерами напівжирним шрифтом симетрично відносно тексту сторінки.

Кожна структурна частина починається з нової сторінки.

Заголовки структурних елементів роботи та заголовки розділів треба друкувати з абзацного відступу великими літерами напівжирним шрифтом без крапки в кінці. Дозволено їх розміщувати посередині рядка.

Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів роботи потрібно друкувати з абзацного відступу з великої літери без крапки в кінці.

Абзацний відступ має бути однаковий упродовж усього тексту роботи й дорівнювати п'яти знакам.

Якщо заголовок складається з кількох речень, їх розділяють крапкою. Розривати слова знаком переносу в заголовках заборонено.

Відстань між заголовком, приміткою, прикладом і подальшим або попереднім текстом має бути не менше ніж два міжрядкових інтервали.

Текст роботи повинен бути граматично та стилістично правильним. З метою покращення викладу змістової частини магістерської роботи у методичних рекомендаціях наведено мовні конструкції, які використовуються у наукових працях для виконання функції зв'язку між реченнями (Додаток Е).

Автор роботи несе особисту відповідальність за достовірність наведених даних і цитат.

Після написання магістерська робота у зброшурованому вигляді (один примірник) передається науковому керівникові для написання відгуку, а потім на випускову кафедру для реєстрації та рецензування.

4.2 Нумерація сторінок роботи

Сторінки роботи мають бути пронумеровані арабськими цифрами (у правому верхньому куті без тире, крапки та знака №). Нумерація має бути **наскрізною від титульного аркуша до останньої сторінки**, включаючи всі ілюстрації та додатки. **Позначення** сторінок дипломної магістерської роботи починається з «РЕФЕРАТ» (с. 2).

4.3 Нумерація структурних елементів роботи

Елементи роботи: РЕФЕРАТ, ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ не нумерують. Тобто **не можна** друкувати «1. ВСТУП» чи «4. ВИСНОВКИ».

У тексті роботи розділи пронумеровані арабськими цифрами, після номера **крапку не ставлять**, потім друкують заголовок розділу з вирівнюванням по центру.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти нумерують арабськими цифрами.

Розділи роботи нумерують у межах викладення суті дослідження і позначають арабськими цифрами без крапки, починаючи з цифри «1».

Підрозділи як складові частини розділу нумерують у межах кожного розділу окремо. Номер підрозділу складається з номера відповідного розділу та номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад, 1.1, 1.2 тощо.

Пункти нумерують арабськими цифрами в межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу, порядкового номера підрозділу та порядкового номера пункту, які відокремлюють крапкою, наприклад, 1.1.1, 1.1.2 тощо. Після номера підпункту крапку не ставлять, наприклад, 1.1.1.1 або 2.1.4 тощо.

4.4 Скорочення та умовні позначки

Переліки скорочень та умовних позначок (за необхідності) слід розташовувати стовпцем за абеткою. Ліворуч в абетковому порядку наводять скорочення або умовні позначки спочатку українською мовою, а потім іншими мовами (за наявності), а праворуч – їх розшифрування.

4.5 Рисунки і таблиці

Рисунки (схеми, графіки, діаграми) і **таблиці** необхідно розміщувати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або якомога ближче до них на наступній сторінці, а за потреби – в додатках. Якщо рисунки і таблиці розміщені на окремих сторінках, то ці сторінки нумерують за загальною нумерацією сторінок. Таблицю чи рисунок на аркуші формату, більшого за А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках.

Рисунки нумерують наскрізно арабськими цифрами, крім рисунків у додатках. Дозволено рисунки нумерувати в межах кожного розділу. У цьому разі номер рисунка складається з номера розділу та порядкового номера рисунка в цьому розділі, які відокремлюють крапкою, наприклад, «Рисунок 3.2» – другий рисунок третього розділу.

Назву рисунка друкують з великої літери та розміщують під ним посередині рядка, наприклад, «Рисунок 2.1 – Аналіз прийомів перекладу історичних реалій».

Таблиці нумерують послідовно у межах розділу (за винятком таблиць, поданих у додатках). Назву таблиці друкують з великої літери і розміщують над таблицею з абзацного відступу. Якщо рядки або колонки таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою або поруч, чи переносять частину таблиці на наступну сторінку. У кожній частині таблиці повторюють її головку та боковик. У разі поділу таблиці на частини дозволено її головку

чи боковик замінити відповідно номерами колонок або рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами в першій частині таблиці.

Слово «Таблиця» подають лише один раз над першою частиною таблиці. Над іншими частинами таблиці з абзацного відступу друкують «Продовження таблиці і » або «Кінець таблиці ____ » без повторення її назви.

Заголовки колонок таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої літери, якщо вони становлять одне речення із заголовком.

4.6 Переліки

Переліки (за потреби) подають у розділах, підрозділах, пунктах і/або підпунктах.

Перед переліком ставлять двокрапку (крім пояснювальних переліків на рисунках).

Якщо подають переліки одного рівня підпорядкованості, на які у роботі немає посилань, то перед кожним із переліків ставлять знак «тире».

Якщо у роботі є посилання на переліки, підпорядкованість позначають малими літерами української абетки, далі – арабськими цифрами, далі – через знаки «тире».

Після цифри або літери певної позиції переліку ставлять круглу дужку.

Приклад:

а)

_____;

б)

_____;

1)

_____;

2)

_____.

У разі розвиненої та складної ієрархії переліків дозволено користуватися можливостями текстових редакторів автоматичного створення нумерації переліків (наприклад, цифра– літера–тире).

Текст кожної позиції переліку треба починати з малої літери з абзацного відступу відносно попереднього рівня підпорядкованості.

4.7 Цитування використаних джерел та посилання на них

У тексті роботи мають бути посилання на джерела інформації, що уможлиблює пошук документів, перевірку правильності їх цитування та сприйняття їх студентом. Посилатися доцільно на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не входить до останнього видання.

Загальні **вимоги** до цитування такі:

- цитати у теоретичній частині подаються державною мовою;
- цитати у практичній частині роботи, що взяті з фактичного матеріалу дослідження, подаються мовою оригіналу та беруться в лапки;
- кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело інформації у квадратних дужках, де наводять порядковий номер зі списку використаної літератури, наприклад, «... у працях [1–3]...» або [5; 9; 48; 56];
- якщо використовуються відомості з джерел з великою кількістю сторінок, то у посиланні необхідно точно вказувати в квадратних дужках порядковий номер використаного джерела за списком літератури та конкретної сторінки (чи номери сторінок) з якої взята цитата: [3, с. 16];
- текст цитати наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виокремлюються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень,

абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками: «...». Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

– за умови непрямого цитування (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, необхідно бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

– коли автор дипломної магістерської роботи, наводячи цитату, виокремлює в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виокремлення, ставиться крапка, потім тире (. –) і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглій дужці ( ). Прикладами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено нами. – М.Х.).

4.8 Вимоги до оформлення додатків

Додатки позначають послідовно великими літерами української абетки, крім літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б.

Дозволено позначати додатки літерами латинської абетки, крім літер І та О.

Один додаток позначають як ДОДАТОК А.

За потреби текст додатків можна поділити на розділи, підрозділи, пункти й підпункти, які треба нумерувати в межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; Г.3.1 – підрозділ 3.1 додатка Г; Д.4.1.2 – пункт 4.1.2 додатка Д; Ж .1.3.3.4 – підпункт 1.3.3.4 додатка Ж.

Рисунки, таблиці в тексті додатків треба нумерувати в межах кожного додатка, починаючи з літери, що позначає додаток, наприклад, рисунок Г.3 – третій рисунок додатка Г; таблиця А.2 – друга таблиця додатка А.

Якщо в додатку один рисунок чи одна таблиця їх нумерують, наприклад, рисунок А.1, таблиця Г.1, формула (В.1).

Джерела, які цитують лише в додатках, потрібно розглядати незалежно від тих, які цитують в основній частині роботи. Їх розміщують наприкінці кожного додатка в переліку джерел посилання.

Форма цитування, правила складання переліку джерел посилання та виноска у додатках аналогічні прийнятим в основній частині роботи. Перед номером цитати та відповідним номером у переліку джерел посилання й виносках ставлять позначення додатка.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : Наука, 1981. 139 с.
2. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. М. : Прогресс, 1989. 312 с.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск I (затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики України № 336 від 29.12.2004 р.).
4. ДСТУ 3008:2015 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання Нац. стандарт України [чинний від 07.01.2016]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
5. Журавський В. С., Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи входження в європейський простір вищої освіти. Київ : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2003. 200 с.
6. Закон України № 2984-III (2984-14) «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2002. № 20. 134 с.
7. Казакова Т. А. Практические основы перевода. СПб. : Изд-во Союз, 2000. 320 с.
8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 1. Граматичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 271 с.
9. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 300 с.
10. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высш. шк., 1990. 253 с.
11. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти. *Лист МОН України* від 31.07.2008 р. № 1/9-484.

12. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2000. 448с.
13. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы ее достижения. М. : Межд. отн., 1981. 198с.
14. Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція. Вінниця : Нова книга, 2007. 654с.
15. Лотман Ю. М. Три функции текста. *Внутри мыслящих миров: Человек – текст – семиосфера – история*. М. : Языки русской культуры, 1999. С. 11–22.
16. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста. *Статьи по семиотике и типологии культуры* (Т. 1). Таллинн : Александра, 1992. С. 129–132.
17. Міжнародна Стандартна Класифікація Освіти (INSED–97 : International Standart Classification of Education / UNESCO, Paris).
18. Положення про випускну атестацію студентів КПІ ім. Ігоря Сікорського / Уклад.: В. П. Головенкін, В. Ю. Угольніков. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 98 с. URL : <https://kpi.ua/files/n7437.pdf>
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>
20. Почепцов Г. Г. (мол.). Теорія комунікації. Київ : Вид-во «Київський університет», 1999. 308 с.
21. Про внесення поправок у ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». *Інформаційний покажчик стандартів*. 2016. № 12. С. 103.
22. Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій : наказ М-ва освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2017. № 4. С. 75–84.

23. Ревуцкий О. И. Анализ художественного текста как коммуникативно обусловленного связного целого. Минск : НИО, 1998. 68 с.
24. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык. М. : Просвещение, 1982. 159с.
25. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. М. : Международные отношения, 1974. 216 с.
26. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Киев : Фитосоциоцентр, 2002. 336 с.
27. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
28. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання, 2007. 317 с.
29. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Учебник. М. : Воениздат, 1973. 280 с.
30. Швейцер А. Д. Теория перевода : Статус, проблемы, аспекты. М. : Наука, 1988. 215 с.
31. Oakley T. Conceptual blending, narrative discourse, and rhetoric. *Cognitive Linguistics*. Berlin, 1998. V. 9. № 4. P. 321–360.
32. Faerch C., Kasper G. Strategies in interlanguage communication. L. & N.Y. : Longman, 1983. 280 p.
33. Ricoeur P. What is a Text? Explanation and Understanding. *Hermeneutics and the Human Sciences : Essays on Language, Action, Interpretation*. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. P. 145–164.

ДОДАТОК А
ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Ініціали, прізвище
«__» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 035 «Філологія»
на тему: «Лінгвокультурні та прагматичні особливості перекладу
англомовних рекламних текстів»

Виконала: студентка 6 курсу, групи ЛА-51мп
Іванова Іванна Іванівна _____

Науковий керівник:
проф. каф. ТППАМ, д. філол. н., доц. Петренко О.П. _____

Рецензент:
проф. каф. ТППНМ, д. філол. н., проф. Карпюк О.П. _____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з
праць інших авторів без
відповідних посилань
Студентка _____

Київ 2019

ДОДАТОК Б
ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗАВДАНЬ НА МАГІСТЕРСЬКУ
ДИСЕРТАЦІЮ

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Ініціали,
прізвище
«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту

Івановій Іванні Іванівні

1. Тема дисертації «Лінгвокультурний та прагматичний аспекти перекладу політкоректної лексики в англомовних медійних текстах», науковий керівник дисертації: Петренко Олена Петрівна, проф. каф. теорії, практики та перекладу англійської мови, д. філол. н., доц., затверджені наказом по університету від 16 вересня 2018 р., № 674.
2. Термін подання студентом дисертації: 28 листопада 2018 р.
3. Об'єкт дослідження: політкоректна лексика в англомовних медійних текстах.
4. Предмет дослідження: лінгвокультурологічні та прагматичні особливості політкоректної лексики в англомовних медійних текстах в перекладознавчому аспекті.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
  - 1) з'ясувати соціокультурні передумови виникнення явища політкоректності та розглянути політкоректність як лінгвістичний феномен;
  - 2) вивчити особливості загального поняття «медійний текст»;

- 3) обґрунтувати вживання політкоректної мови в англомовному медійному тексті;
- 4) дослідити класифікації політкоректних одиниць та їхнє функціональне призначення в англомовних медійних текстах;
- 5) проаналізувати шляхи відтворення англомовних політкоректних термінів українською мовою.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 90 джерел, зокрема видання The Economist, The Guardian, The Daily Mail, Princeton Info та текстів BBC та CNN.

7. Орієнтовний перелік публікацій: тези на двох всеукраїнських конференціях та стаття у фаховому науковому журналі.

8. Дата видачі завдання: 01 жовтня 2017 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	<i>Обґрунтування теоретичних передумов дослідження</i>	<i>до 20.12.2019</i>	<i>вик.</i>
2	<i>Формування програми й методики дослідження</i>	<i>до 20.05.2020</i>	<i>вик.</i>
3	<i>Аналіз досліджуваного матеріалу та виклад і оформлення результатів дослідження</i>	<i>до 10.11.2020</i>	<i>вик.</i>

Студентка _____

І. І. Іванова

Науковий керівник дисертації _____

О.П. Петренко

ДОДАТОК В ПРИКЛАД ОДОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, та списку використаної літератури, який налічує 150 джерел, 3 додатки. Загальний обсяг роботи 219 сторінок.

Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства залишається дослідження співвідношення мови та культури, оскільки мова є дзеркалом культури, в якому відбивається суспільна самосвідомість, спосіб життя, традиції, мораль, система цінностей і світогляд. Протягом останніх десятиліть в світі, зокрема в англomовних країнах, надзвичайної популярності набув новий культурний і мовний феномен «політична коректність».

Актуальність теми роботи зумовлена інтересом до дослідження політкоректної лексики в сучасній англійській мові, що, своєю чергою, пояснюється зростаючими процесами глобалізації та міжнародної інтеграції і співпраці в суспільстві.

Об'єктом дослідження є політкоректна лексика в англomовних медійних текстах.

Предметом дослідження виступають лінгвокультурологічні та прагматичні особливості політкоректної лексики в англomовних медійних текстах в перекладознавчому аспекті.

Мета роботи полягає у вивченні функціональних особливостей політкоректної лексики в англomовних медійних текстах та шляхів її відтворення українською мовою з огляду на лінгвокультурологічні розбіжності.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) з'ясувати соціокультурні передумови виникнення явища політкоректності та розглянути політкоректність як лінгвістичний феномен;
- 2) вивчити особливості загального поняття «медійний текст»;
- 3) обґрунтувати вживання політкоректної мови в англomовному медійному тексті;
- 4) дослідити класифікації політкоректних одиниць та їхнє функціональне призначення в англomовних медійних текстах;
- 5) проаналізувати шляхи відтворення англomовних політкоректних термінів українською мовою.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні політкоректних одиниць англomовних медійних текстів у перекладознавчому аспекті. Вперше досліджено прагматичний потенціал політкоректної лексики за допомогою корпусного методу.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що дисертація збагачує дослідницький досвід сучасної германістики новими знаннями про політкоректність, її репрезентацію в сучасній англійській мові. Отримані результати поглиблюють уявлення про закономірність

функціонування англomовних політкоректних одиниць, особливості їх перекладу українською мовою та можуть бути використані в освітньому процесі, зокрема в теоретичних та практичних курсах теорії та практики перекладу, мовної комунікації та лінгвокультурології.

Матеріалом дослідження є 470 політкоректних дібраних методом суцільної вибірки з 90 медіатекстів, зокрема видань The Economist, The Guardian, The Daily Mail, Princeton Info, The Washington Post, The American Prospect, The Bolton News та текстів BBC та CNN.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) та власне лінгвістичні методи. За допомогою методу суцільної вибірки були виокремлені одиниці аналізу. Описовий метод дозволив здійснити таксономію та інтерпретацію політкоректних одиниць. Контекстуальний метод сприяв визначенню лінгвальних і позалінгвальних особливостей мовних одиниць; кількісний аналіз – у встановленні частотності застосування перекладацьких трансформацій; корпусний – в обґрунтуванні прагматичного потенціалу політкоректної мови в медійному тексті, визначенні лексичних та семантичних особливостей політкоректних термінів та встановленні сучасних тенденцій вживання політкоректних слів.

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні результати і концептуальні положення дослідження обговорювалися на: II Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Наука XXI століття: виклики, пріоритети, перспективи досліджень»; IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Студент як суб'єкт процесу модернізації вищої освіти XXI століття: візії, цінності, пріоритетні завдання».

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 3 публікаціях, з яких: 1 стаття у науковому фаховому виданні України, 2 – у збірниках матеріалів всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ключові слова: *політкоректна лексика, медійний текст, перекладознавчий аспект, лінгвокультурні розбіжності, корпусний метод.*

ABSTRACT

The master's dissertation consists of an introduction, three chapters, conclusions to each chapter, general conclusions, and list of references that includes 150 points and 3 applications. The paper amounts to 219 pages.

One of the current issues of modern linguistics is the study of the relation of a language and culture since the language is a mirror of the culture, which reflects the social consciousness, lifestyle, traditions, morals, the system of values and worldview. In the world, particularly in the English-speaking countries, a new cultural and linguistic phenomenon “political correctness” has gained immense popularity over the last decades. **The topicality** is presented by the interest in the study of politically correct vocabulary in modern English, which, in

its turn, is explained by the fast-growing processes of globalization and international integration and cooperation in society.

The object of the study is politically correct terms in English media texts.

The subject of the study is linguocultural and pragmatic features of politically correct terms in English media texts in the translation-related aspect.

The aim of the research is to study the functional features of politically correct terms in English media texts and ways of their translation in Ukrainian with regard to the linguocultural differences.

Achieving this goal involves the solution of the following **tasks**:

1) to determine socio-cultural preconditions of occurrence of the phenomenon of political correctness and consider political correctness as a linguistic phenomenon;

2) to study the features of the general notion of “media text”;

3) to substantiate the use of politically correct language in the English media text;

4) to classify the politically correct units and their functional purpose in English media texts;

5) to analyze the ways of English politically correct terms translation in Ukrainian.

The originality of the research lies in the comprehensive description of the politically correct units of media texts, in a detailed analysis of their translation in particular. For the first time, the pragmatic potential of the politically correct vocabulary is studied with the application of the corpus method.

The practical value of the obtained results is that the dissertation enriches the research of contemporary Germanic literature with new knowledge about political correctness and its representation in modern English. The obtained results deepen the comprehension of the functioning pattern of English politically correct terms and the peculiarities of their translation into Ukrainian and can be used in the educational process, particularly in the theoretical and practical courses of the theory and practice of translation, communication and linguocultural studies (Chapter III. The Ways of translation of the politically correct terms of modern English media texts in Ukrainian).

The research material amounts to 470 politically correct terms selected from 90 media texts, including The Economist, The Guardian, The Daily Mail, Princeton Info, The Washington Post, The American Prospect, The Bolton News and BBC and CNN, by a multistage sampling approach.

Research methods. In this work, general (analysis, synthesis, induction, deduction, generalization) and linguistic methods are applied. Units of analysis were determined by means of a continuous sampling method. The descriptive method allowed to present the taxonomy and interpretation of politically correct units. The contextual method helped in the determination of the linguistic and extra-linguistic features of politically correct units; quantitative analysis – in the determination of the frequency of translation transformations application; corpus method facilitated the study of the pragmatic potential of the politically correct language in the media text, determining the lexical and semantic peculiarities of

politically correct terms, and establishing modern trends in the politically correctness.

The main methodological and theoretical results and conceptualities of the study were discussed at: II All-Ukrainian Student Scientific and Practical Conference “The Science of the 21st Century: Challenges, Priorities, Perspectives of Research”; IV All-Ukrainian student scientific and practical conference “Student as a subject of the process of modernization of higher education of the XXI century: visions, values, priority tasks”.

Publications. The main statements and results of the dissertation research are presented in 3 publications, of which: 1 article in the scientific professional edition of Ukraine, 2 - in collections of materials of all-Ukrainian scientific and practical conferences.

Key words: *politically correct terms, media text, translation-related aspect, linguistic and cultural differences, corpus method.*

ДОДАТОК Г

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИБОРУ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Надзвичайно важливим аспектом роботи над дисертацією або дипломною роботою є правильний вибір методів дослідження.

Насамперед необхідно дотримуватися співвідношення перекладознавчого та лінгвістичного аналізів. Бажано, щоб це співвідношення становило 50/50, тобто розділ 1 доцільно присвячувати лінгвістичному аналізу і розділ 2 – перекладознавчому, кожен з яких передбачає використання певних методів. Розглянемо їх більш детально.

Методи дослідження (за С. В. Тереховою), що зазвичай використовують під час виконання дипломних робіт спеціалістів та магістрів спеціальності «Переклад», диференціюються на 1) загальнонаукові, 2) лінгвістичні, 3) перекладознавчі та методики аналізу.

До **ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ** належать: *гіпотеза, експеримент, спостереження, аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, конкретизація, аналогія, моделювання, формалізація, інверсія, узагальнення.*

Гіпотетичний (або гіпотетико-дедуктивний) метод – висування на основі дедукції наукового припущення для пояснення певного явища. **Гіпотеза** – наукове припущення, істинне значення якого є не визначеним. Розрізняють гіпотези як метод розвитку наукових знань і як складову частину наукової теорії. Якщо гіпотези використовують для розвитку знань, то спочатку висувають певні припущення, які потім перевіряють в експерименті.

Гіпотези можуть висуватись на основі відомих знань і в такому випадку вони є обґрунтованими припущеннями. Крім того, вони можуть бути просто здогадками. Існують такі правила висування гіпотез: 1) відповідність гіпотез фактам, яких вони стосуються; 2) з висунутих гіпотез найбільш придатна та, яка пояснює більшу кількість фактів; 3) для пояснення фактів зв'язок гіпотез з ними має бути найтіснішим; 4) суперечливі гіпотези не можуть бути одноразово істинними; 5) при висуванні гіпотези треба усвідомлювати імовірність їх висновків.

Експеримент – метод пізнання, за допомогою якого в штучних, але контрольованих умовах досліджуються об'єкт та процеси, що відбуваються в ньому. Шляхом експерименту перевіряються гіпотези, які висувуються при плануванні дослідження.

Сучасна наука використовує різні види експериментів: якісні, кількісні (вимірювальні), змішані, мислені та обчислювальні. Основною метою якісних експериментів є виявлення передбаченого гіпотезами чи теоріями явища (є чи немає). Більш складними є кількісні (вимірювальні) експерименти, у яких досліджують кількісні показники певних властивостей об'єкта.

У фундаментальних науках використовують і мислені експерименти над ідеалізованими об'єктами з метою з'ясування узгодженості основних принципів теорії. Обчислювальний експеримент базується на розрахунках

математичних моделей з тим, щоб вибрати з них найбільш оптимальну. У таких експериментах для складних розрахунків користуються комп'ютерами.

Спостереження – цілеспрямоване зосередження уваги дослідника на явищах експерименту або природи, їх кількісна та якісна реєстрація. Основними вимогами спостереження є такі: 1) отримання однозначних результатів досліджень; 2) об'єктивність, тобто можливість контролю за допомогою повторного спостереження; 3) використання для спостереження точних приладів; 4) правильна інтерпретація результатів спостережень.

Аналіз – метод дослідження, за допомогою якого досліджуваний об'єкт уявно або практично розчленовується на складові частини а метою більш детального вивчення. Це розчленування певного явища на окремі властивості чи відношення.

У наукових дослідженнях застосовують кілька видів аналізу. Один з них полягає в тому, що після розчленування об'єкта на складові частини визначають співвідношення між ними. Іншим видом аналізу є класифікація. Відомі також аналізи математичні, формально-логічні та ін. Аналіз як метод досліджень використовують у зв'язку із синтезом.

Синтез – поєднання розчленованих та проаналізованих частин, різних елементів, сторін, властивостей досліджуваного об'єкта або кількох об'єктів в єдине ціле. Завдання синтезу – на основі детального аналізу одержати необхідні дані для більш повних висновків та узагальнень. Певною мірою синтез протилежний аналізу, але вони взаємозалежні та взаємообумовлені. Аналіз же кожного варіанта призводить до їх об'єднання у дослідженні, після чого роблять висновки та узагальнення і як кінцевий синтез – дають рекомендації щодо практичного застосування. Синтез як метод дослідження має різні форми: взаємозв'язок теорій як об'єднання конкурентних гіпотез, побудова гіпотетико-дедуктивних теорій та ін. У сучасній науці синтез використовують не тільки для дослідження окремого об'єкта у певній галузі науки, а й окремих наук з виявленням існуючих між ними зв'язків (наприклад, перекладознавства з лінгвістикою, педагогікою, психологією, соціологією, культурологією та ін.).

Індукція – це логічний умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень; це метод досліджень, за допомогою якого судження ведуть від фактів до конкретних висновків.

Дедукція – це логічний умовивід від загального до часткового, від загальних суджень до часткових висновків; це метод досліджень, який дає змогу за допомогою аналізу загальних положень і фактів робити часткові і поодинокі висновки. Застосування будь-якого загального положення, закону або закономірностей для часткових висновків здійснюється також дедуктивним методом.

Іноді користуються **абстракцією ідеалізації** – мисленням уявленням об'єктів або процесів з оптимальними параметрами, які реально не існують. Абстракція ідеалізації використовується спочатку для створення теорії, а потім для застосування у досліді і практиці.

Конкретизація – метод досліджень, за допомогою якого від абстрактного переходять до конкретного. Отже, методи абстрагування і конкретизації дуже взаємопов'язані, доповнюють один одного і мають бути використані дослідником разом з іншими методами.

Аналогія – метод, завдяки якому знання про відомі вже об'єкти, предмети або явища переносяться на інші ще невідомі, але схожі з відомими і раніше вивченими. При цьому висновок робиться за аналогією. Оскільки ізольовано взята аналогія не має доказової сили, її треба використовувати разом з іншими методами пізнання, додержуючи таких вимог: 1) аналогія має ґрунтуватись на істотних ознаках і більшому числі загальних властивостей; 2) зв'язки між порівнюваними ознаками повинні бути тісними; 3) аналогія як метод має показати не лише схожість об'єктів, а й різницю між ними.

Метод аналогій, застосований на подібність показників, предметів і явищ, є основою моделювання. **Моделювання** – метод дослідження об'єктів, процесів і явищ на їх моделях. Це заміна реального об'єкта вивчення об'єктом-замінником (моделлю), який містить у собі риси, зв'язки, відношення досліджуваного об'єкта. Суть моделювання – заміна об'єктів, які важко вивчати, спеціально створеним аналогом зручної моделі. Щоб дослідження на моделях були ефективними, кожна з них повинна мати риси оригіналу. Якщо модель зберігає фізичну природу оригіналу, то вона є фізичною моделлю. Математичну модель створюють, а її оригінал лише описують відповідними рівняннями. Прикладом найпростішого моделювання є складання схеми дослідження, або його частини, зазначенням місця кожного варіанта тощо.

Розрізняють моделювання структури об'єкта і моделювання його поведінки, тобто процесів, які відбуваються в об'єкті досліджень. Чим повніше модель відображує оригінал, тим результати досліджень моделі будуть більше відповідати результатам об'єкта досліджень. Моделювання як метод застосовується разом з іншими методами, часто з експериментом і має назву модельного експерименту.

Інверсія – метод незвичайного вивчення об'єкта, явищ, предметів під певним кутом або навіть з боку, протилежного тому, який вивчали раніше. Це порушення звичайного порядку вивчення об'єктів або явищ, поєднання несумісного, поділ неподільного. Основним у методі інверсії є відмова від загальноприйнятих поглядів і прийомів у дослідженнях.

Системний метод – пов'язаний із побудовою системи взаємозв'язків елементів, складових об'єкта

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ МЕТОДИ – ЦЕ:

1) **Узагальнення** – мисленнєвий перехід від емпіричного аналізу окремих об'єктів на більш високий ступінь абстракції шляхом виділення спільних ознак, що є в розглянутих об'єктах. **Узагальнення** – метод, за допомогою якого уявно переходять від окремих фактів, явищ та процесів до ототожнювання у думках або від одного поняття, судження до більш

загального. Узагальнювати можна факти, судження і наукові теорії. Для цього використовують абстракцію, конкретизацію, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію тощо.

2) Формалізація (від лат. *formalis* – складений за формою) – метод відбиття результатів мислення в точних поняттях, виражених у формулах чи знаковій формі тощо. **Формалізація** – метод вивчення об'єктів за допомогою окремих елементів їх форм, які відображують зміст об'єкта. Найчастіше формалізацію застосовують з використанням математики, подаючи докази у вигляді послідовних формул.

3) Абстрагування – метод наукового пізнання, оснований на формуванні образу реального об'єкта за допомогою мисленнєвого виділення ознаки, яка цікавить дослідника. **Абстракція** – мислене виділення основного у об'єкті досліджень, його найбільш суттєвих зв'язків. Використовують два типи абстракцій: 1) ототожнення – для створення понять про системи, класи; 2) ізолювання – для виділення основного серед стороннього, що є найважливішим питанням абстракції. Отже, серед десятків варіантів експерименту дослідник виділяє найбільш ефективні, які істотно відрізняються від інших за основними показниками. При цьому дослідник абстрагується від другорядних процесів. Абстракція також передбачає прогнозування результатів експериментів і тому є універсальним методом пізнання.

ЛІНГВІСТИЧНІ МЕТОДИ (за О. О. Селівановою, М. П. Кочерганом) є спеціальними методами й мають власну специфіку, на відміну від методів інших наук.

Описовий метод

Є найдавнішим і найпоширенішим основним мовознавчим методом. Описовий метод – планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному(даному) етапі розвитку мови, тобто в синхронії. В описовому методі розрізняють такі послідовні етапи: 1) виділення одиниць аналізу (фонем, морфем, лексем, конструкцій тощо); 2) членування виділених одиниць (вторинна сегментація): поділ речення на словосполучення, словосполучення на словоформи, словоформи на морфемі, морфемі на фонемі, фонемі на диференційні ознаки; 3) класифікація й інтерпретація виділених одиниць. Описовий метод використовує прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації.

Прийоми зовнішньої інтерпретації бувають двох видів: а) за зв'язком з позамовними явищами (соціологічні, логіко-психологічні, артикуляційно-акустичні); б) за зв'язком з іншими мовними одиницями (прийоми міжрівневої інтерпретації). **Соціологічні прийоми** застосовують при нормативно-стилістичному й історичному вивченні мови, при дослідженні словникового складу тощо. До соціологічних належить **прийом «слів і речей»**, запропонований Г. Шухардтом і Р. Мерінгером, згідно з яким історію слова вивчають разом з історією позначуваної словом речі;

прийом тематичних груп, тобто груп слів, пов'язаних спільною темою (назви певних груп рослин, назви птахів, назви одягу, назви взуття, назви погодних явищ, часових понять, почуттів тощо); **прийом стильового аналізу** (стилістична характеристика словникового складу мови та засобів художнього твору). **Логіко-психологічні прийоми** застосовують у дослідженні зв'язку змісту мовних одиниць і категорій з одиницями мислення (співвіднесеність слова і поняття, речення і судження; різні типи значень і мовних категорій; актуальне членування речення, глибинна семантична структура речення та ін.). **Артикуляційно-акустичні прийоми** мають місце при вивченні звуків у аспекті фізіологічному (артикуляція – місце і спосіб творення звуків) і фізичному (участь голосу і шуму, тембр, тон тощо). **Прийоми міжрівневої інтерпретації** полягають у тому, що одиниці одного рівня використовують як засіб лінгвістичного аналізу одиниць іншого рівня. У міжрівневому аналізі властивості досліджуваного явища розглядають з погляду суміжного рівня. Це відкриває нові особливості явищ, які розглядають, і допомагає встановити міжрівневі зв'язки. Наприклад, синтаксис вивчають з погляду морфологічного вираження.

Прийоми внутрішньої інтерпретації – це різні способи вивчення мовних явищ на основі їх системних парадигматичних і синтагматичних зв'язків, тобто, як висловлювався Ф. де Соссюр, вивчення мови в самій собі і для себе самої. Парадигматична методика охоплює **опозиційний прийом** (на основі зіставлення і протиставлення мовних одиниць встановлюються їх диференційні ознаки, а на основі спільності й відмінності одиниці об'єднуються в різні парадигматичні групи). Парадигматична методика доповнюється синтагматичною, тобто вивченням сполучуваності досліджуваних одиниць, їх контексту. Синтагматика нерідко розкриває приховані властивості мовної одиниці, які при парадигматичному (опозиційному) підході можуть бути непоміченими.

Описовий метод має широке застосування. Його використовують не тільки для опису мовних елементів (фонем, морфем, слів, конструкцій, суперсегментних одиниць, граматичних категорій та ін.), а й для вивчення функціонування мови. Опис фактів мови є їх якісним аналізом, систематизацією, що створює теорію. Досягнення описового методу надзвичайно вагомі. На його основі створені описові граматики різних мов (шкільні та для вищих навчальних закладів) і багато типів словників (тлумачні, орфографічні, орфоепічні, синонімічні, антонімічні, фразеологічні, мови письменників та багато інших). Цей метод і донині найповніше і найміцніше пов'язує мовознавство з потребами суспільства.

Порівняльно-історичний

Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) – сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення закономірностей їх розвитку. Цей метод ґрунтується на наукових прийомах відтворення

(реконструкції) не зафіксованих писемністю наявних у минулому мовних фактів шляхом планомірного порівняння відповідних пізніших фактів двох чи більше конкретних мов, відомих за писемними пам'ятками або безпосередньо за їх уживанням у мовленні. Як свідчить сам термін, техніка порівняльно-історичного методу складається з двох паралельних процедур: порівняння мовних явищ (причому для цього залучають тільки споріднені мови) і їх розгляд в історичному аспекті. Порівняльно-історичний метод виник на початку XIX ст. Його основоположниками є німецькі вчені Ф. Бопп і Я. Грімм, датський мовознавець Р. Раск і росіянин О. Х. Востоков. Поштовхом до зародження порівняльно-історичного мовознавства стало знайомство з давньоіндійською мовою санскрит, яка буквально вразила дослідників надзвичайною подібністю до форм європейських мов, особливо латинської. Порівняльно-історичному методу відповідає певна теорія мови, основний зміст якої зводиться до таких чотирьох положень: 1) порівняння мов виявляє їх спорідненість, тобто походження від одного джерела – мови-основи (прамови); 2) за рівнем спорідненості мови об'єднуються в сім'ї, групи і підгрупи; 3) відмінності споріднених мов можуть бути пояснені тільки безперервним їх розвитком; 4) зміни звуків у споріднених мовах мають строго закономірний характер, через що корені та флексії є стійкими впродовж тисячоліть, що дає можливість установити (реконструювати) архетипи.

Порівняльно-історичний метод був і залишається найважливішим інструментом установлення спорідненості мов і пізнання їх історії. Для встановлення спорідненості до порівняння залучаються морфеми, а не слова, бо подібність словника не є доказом спорідненості: слово легко запозичується з однієї мови в іншу (наприклад, в японській мові – сімдесят відсотків китаїзмів). У споріднених мовах спільних частин слів значно більше, ніж спільних слів. Представники порівняльно-історичного мовознавства дотримуються такого правила: *якщо кількість спільних частин слів перевищує кількість спільних слів, то мови споріднені; якщо ж кількість спільних слів перевищує кількість спільних частин слів, то мови неспоріднені або віддалено споріднені*. Дослідник, який користується порівняльно-історичним методом, у залученні до аналізу слів повинен бути дуже обережним, бо тут його підстерігає небезпека прийняти за спільні слова випадкові співзвуччя, що нерідко має місце навіть у солідних порівняльно-історичних студіях. Головна мета порівняльно-історичного методу – це відкриття законів, за якими розвивалися мови в минулому. Для реалізації цієї мети ставляться такі конкретні завдання: відтворення моделі прамови, розкриття історії подальшого її членування на окремі мови і наступного розвитку виділених із прамови мов. Саме на таких принципах була побудована А. Шлейхером його теорія родовідного дерева (1860).

Основні прийоми порівняльно-історичного методу зводяться до визначення генетичної належності мовних явищ, установлення системи відповідностей і відхилень від них на різних рівнях, моделювання вихідних праформ (архетипів), хронологічної і просторової локалізації мовних явищ і

здійснення на цій основі генеалогічної класифікації мов. Найважливішою процедурою порівняльно-історичного методу є реконструкція звуків і морфологічних архетипів, яка здійснюється за допомогою встановлення відповідників на всіх рівнях мови.

Метод лінгвістичної географії

За допомогою методу лінгвістичної географії вивчають й інтерпретують просторове розміщення мовних явищ. Метод лінгвістичної географії (ареальний) – сукупність прийомів які полягають у картографуванні елементів мови, що розрізняють її діалекти. Зв'язок методу лінгвогеографії з порівняльно-історичним полягає у тому, що він також має на меті відтворення картини діалектного членування прамовних спільнот і виявлення ареальних зв'язків між мовами, які становлять ці спільноти. Крім того, про тісний зв'язок цих двох методів свідчить і те, що в тих мовних групах або сім'ях, у яких відсутні старописемні пам'ятки, порівняльно-історичний метод спирається на дані сучасних мов і діалектів.

Одним із завдань лінгвістичної географії є точне вивчення зон поширення певних мовних (діалектних) явищ. Нанесення цих явищ на географічні карти з часом привело до опрацювання принципів і методики картографування й укладання діалектологічних карт. Кожне лінгвогеографічне дослідження передбачає чотири етапи: 1) складання питальника; 2) збір матеріалу (анкетний чи польовий); 3) картографування зібраного матеріалу; 4) інтерпретація нанесеного на карту діалектного матеріалу. Матеріал наносять на карти у вигляді ізоглос, тобто ліній, які позначають (окреслюють, обмежують) територію поширення певного мовного факту. Дослідження проводять у двох аспектах – синхронічному та діахронічному. Шляхом синхронічного аналізу визначають лінгвогеографічну ієрархію ізоглос, говірок, говорів, діалектів, наріч. Об'єктом дослідження діахронічної лінгвогеографії є архаїзми й нові утворення.

Зіставний метод

Будь-який лінгвістичний опис, пов'язаний із виходом за межі однієї мови, передбачає встановлення їх подібностей і відмінностей. Для цього використовують зіставний метод. Зіставний метод (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Цей метод застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених. Подібно до описового методу він спрямований на сучасний (певний) стан мови. Головним його предметом є дослідження структури мови в її подібностях і відмінностях. Зіставний метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між зіставляваними мовами, він ніби є зворотним боком порівняльно-історичного: якщо порівняльно-історичний метод має на меті встановлювати відповідності, то зіставний насамперед шукає відмінності,

Зіставний метод установлює між порівнюваними мовами відношення контрасту на всіх мовних рівнях: діяфонію (фонологічні розходження), діаморфію (граматичні розходження), діасемію (семантичні розходження) і діалексію (лексичні розходження). Вважається, що він ефективний у вивченні споріднених і, особливо, близькоспоріднених мов, оскільки їх контрастні ознаки чітко виявляються на тлі подібних ознак. Хоч перші спроби зіставного вивчення мов робилися ще у XVIII ст. і зіставний метод повністю сформувався в 30–40-х рр. XX ст., але й до цього часу не розв'язана проблема мови-еталону зіставлення. Очевидно, жодна реальна мова не може бути вибрана за основу, бо в разі такого підходу матимемо образ другої мови в дзеркалі першої (такий підхід доцільний лише в лінгводидактиці, тобто для практичних потреб навчання іноземної мови).

Основою, еталоном зіставлення повинна стати ідеальна мовна система, спеціально сконструйована лінгвістом таким чином, щоб у ній були представлені універсальні властивості всіх мов. Вона повинна також бути зручною для зіставлення з усіма мовами. Порівняння живих мов із єдиною мовою-еталоном (посередником) позитивно вплинуло б на результати дослідження: дало б змогу отримати найбільш однорідні результати, які б легко піддавалися зіставному порівнянню. У цьому випадку набір відмінностей від мови-еталону становив би специфічну характеристику досліджуваної мови. До цього часу така мова не сконструйована, хоча пошуки розв'язання цієї проблеми тривають. Зіставний метод пов'язаний з проблематикою *мовної типології та універсальї* (ці мовознавчі категорії є результатом застосування зіставного методу). **Мовна типологія** – порівняльне вивчення структурних і функціональних особливостей мов незалежно від їх генетичної природи. Типологія, предметом якої є вивчення типів мови за їх внутрішньою організацією, структурою, називається структурною, а типологія, яка вивчає мови через призму виконуваних функцій, називається функціональною.

Соціолінгвістичні методи

Методи соціолінгвістики – синтез лінгвістичних і соціологічних процедур. Серед них виділяють **методи польового дослідження** (методика збирання матеріалу) і **методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу** (обробка інформації). До перших належать різні форми опитування (анкетування, інтерв'ювання), а також безпосереднє спостереження, експериментування, вивчення документальних джерел (матеріалів перепису населення, статистичних та інших довідників). Дослідник повинен прагнути отримати якомога повнішу інформацію про об'єкт дослідження.

Найчастіше в соціолінгвістичних дослідженнях використовують **корелятивний аналіз**, який допомагає встановити такі взаємозв'язки досліджуваних ознак, де при зміні однієї ознаки змінюється середня величина іншої. Як вихідні беруть соціальні явища, а як залежні – мовні. Між ними може бути повна чи неповна функціональна залежність.

Залежності визначають для кожної соціальної групи і коментують із соціолінгвістичного погляду. Скажімо, старше покоління вживає діалектизми більшою мірою, ніж молодше. Звідси констатують такий корелятивний зв'язок: зі зміною віку змінюється чисельність тих, хто користується в мовленні діалектом. Для об'єктивності спостережень і узагальнень використовують **статистичні методи**. Оброблені дані представляють у вигляді таблиць і графіків взаємозалежностей, що робить результати дослідження конкретно наочними.

Психолінгвістичний метод

Суть **психолінгвістичного методу** полягає в тому, що з його допомогою передбачається обробка й аналіз тих мовних фактів, які можна одержати від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів. В основі використання психолінгвістичної методики в дослідженні мовних явищ лежить розуміння мови як системи, наявної в свідомості людини, що уможливорює звернення до мовця як експерта, здатного оцінювати мовні факти. У сучасному мовознавстві практикують два різновиди психолінгвістичних досліджень: а) дослідження фізіологічних реакцій організму людини у процесі її мовленнєвої діяльності (породження і сприймання мовлення); б) аналіз мовленнєвих реакцій та оцінок мовних явищ інформантами в умовах впливу на них мимовільних або цілеспрямованих мовленнєвих стимулів.

Метод опозиції

Цей метод виник в межах теорії опозиції, автором якої вважають Н. С. Трубецького, одного із засновників Празької лінгвістичної школи. Основні особливості цього методу полягають у наступному. Опозиція можлива лише тоді, коли є не лише різниця, а й спільні ознаки. Ця спільність є основою для порівняння, а ознака, за якою вони відрізняються – диференціальною ознакою. Опозиція – це семантично релевантна відмінність за однією ознакою в разі подібності інших. Опозиції виділяють на основі їхнього відношення до системи і опозиції між членами опозиції. Опозиції між членами опозиції бувають **бінарними, градуальними та еквіполентними (рівнозначними)**. Бінарні – один член має диференціальну ознаку, а інший ні. Градуальні опозиції – члени яких відрізняються різним ступенем чи градацією однієї й тієї ж ознаки. Еквіполентні опозиції – це опозиції, які не є ані запереченням, ані підтвердженням певної ознаки, а характеризуються якісними відмінностями.

Структурний метод

Для встановлення структури мови і систематизації її одиниць використовують структурний метод. Структурний метод – метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами. Цей метод виник у 20-х роках ХХ ст. як антитеза

порівняльно-історичного. Поштовхом до появи цього методу і взагалі структурного напрямку в мовознавстві стали праці Ф. де Соссюра і І. О. Бодуена де Куртене.

Основні ідеї теорії структуралізму зводять до таких положень: 1) реальним є не окремий факт (звук, морф, слово та ін.), а реальною є мова як система; система не є сумою, що складається з елементів, вона визначає ці елементи; 2) відношення домінують над елементами; основними є опозиційні відношення; 3) оскільки в мові основним є відношення, то для вивчення мови можна застосовувати математичні методи. **Мета структурного методу** – вивчення мови як цілісної функціональної структури, елементи й частини якої співвіднесені й пов'язані строгою системою лінгвальних відношень. Структурний підхід до вивчення мови не тільки доцільний, а й необхідний, оскільки спрямований на вивчення внутрішньої організації самого механізму мови. Девіз структурного методу – несуперечливий, об'єктивний і економний опис мовних фактів. Структурний метод реалізується в таких чотирьох методиках: **дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.**

Дистрибутивний аналіз

Дистрибуція – це сума всіх оточень, у яких зустрічається той чи інший елемент мовної системи (фонема, морфема, слово тощо), тобто сума всіх можливих позицій елемента стосовно інших елементів того самого рівня, тобто їхня сполучуваність. Не існує двох мовних одиниць, оточення яких бі повністю збігалося. Деякі одиниці мають навіть одиничну атрибуцію. Для дистрибутивного аналізу визначені такі завдання: а) сегментація тексту чи потоку мовлення на одиниці певного рівня (звуки, морфи, слова); б) ідентифікація виділених одиниць (об'єднання у певні класи – фонем, морфем, лексем); в) виявлення відношень між виділеними класами. На основі дистрибутивного аналізу виділяють дистрибутивні класи. Якщо два елементи перебувають в однаковому оточенні, то вони належать до одного дистрибутивного класу. Для ідентифікації мовних одиниць використовують прийом субституції (в межах одного оточення).

Розрізняють три типи дистрибуції: **доповнювальну, контрастну і дистрибуцію вільного варіювання.** За доповнювальної дистрибуції мовні одиниці не трапляються в однакових оточеннях. Якщо мовні одиниці мають те саме оточення, однак різне значення, то ведуть мову про контрастну дистрибуцію. Коли ж певні мовні одиниці трапляються у тому самому оточенні і при цьому не розрізняють форм слів або значень, то вони знаходяться у стані вільного варіювання. Дистрибутивний аналіз знайшов практичне застосування й лексикографії, машинному перекладі й у методиці викладання рідної та іноземної мов. Ця процедура добре узгоджується із застосуванням статистики.

Основним прикладом застосування статистики у поєднанні з дистрибутивним аналізом є дистрибутивно-статистичний аналіз

(А. Шайкевич, Ю. Апресян). Це сума формальних алгоритмічних процедур, спрямованих на опис мови і які ґрунтуються лише на дистрибуції заданих елементів у тексті. Під заданими елементами розуміють букви, ланцюжки букв між пробілами (слова), ланцюжки слів між більшими пробілами (фрази), тобто всі об'єкти в тексті, доступні нашому сприйняттю.

Валентний аналіз

Валентний аналіз має багато спільного з дистрибутивно-статистичним, хоча вони розроблялись незалежно один від одного. Л. Теньєр, який запровадив термін «валентність» у лінгвістику у 1934 році, розумів його як сукупність зв'язків дієслова, якими воно утримує при собі актанти (залежні іменники чи їхні еквіваленти з предметним значенням).

Валентний аналіз відбувається у кілька етапів. Після формулювання загальних завдань дослідження, укладають перелік слів, валентність яких треба встановити, визначається тип текстів, на основі яких робиться вибірка і з'ясовується загальний обсяг вибірки. Здатність елемента мовної системи поєднуватися з іншими та траплятися поряд з іншими елементами того самого класу визначається змістовими, граматичними, експресивними і стилістичними факторами.

Валентний аналіз використовується для вивчення взаємодії денотативних і емотивних компонентів у значенні слова (В. Шаховський), прогнозування словотворчих процесів та вивчення словотвірного потенціалу (С. М. Степанова та ін).

Методика безпосередніх складників

Дистрибутивний аналіз перебуває у тісному зв'язку з **методикою безпосередніх складників**. Це прийом подання словотвірної структури слова і синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових. Аналіз безпосередніх складників ґрунтується на поступовому членуванні речення на бінарні складники доти, доки не залишаться неподільні елементи. Речення поступово згортається до одиниці, яка є «ядром» і покладене в основу його будови. У разі членування словосполучення один із безпосередніх складників повинен бути ядром, а інший—периферійним елементом. Аналіз за безпосередніми складниками є основним прийомом сегментації мовного матеріалу і виділення фундаментальних одиниць, які конструюють модель мови, а також визначення ієрархії складників у словах, словосполученнях і реченнях. Практичне застосування цей аналіз має в системах автоматичного перекладу для синтаксичного аналізу і синтезі речень (згортання і розгортання за безпосередніми складниками). Його використовують і в лінгводидактиці.

Трансформаційний аналіз

Появу трансформаційного аналізу зумовило прагнення науковців усунути недоліки методики аналізу безпосередніх складників. Методику трансформаційного аналізу опрацювали і ввели в наукову практику на

початку 50-х рр. ХХ ст. З. Гарріс і Н. Хомський. Суть методики полягає в тому, що в основі класифікації мовних структур лежить їхня еквівалентність іншим за будовою структурам, тобто можливість однієї структури перетворюватися на іншу (наприклад, активну конструкцію можна трансформувати в пасивну).

Трансформаційний аналіз ґрунтується на уявленні, що в основу будь-якої складної синтаксичної структури покладено просту. Тому завдяки послідовним перетворенням з простих структур можна вивести складні. Трансформаційний аналіз використовують у дослідженнях синтаксису, морфології, словотвору, семантики. Трансформаційна методика знайшла застосування в теорії і практиці машинного перекладу. Існують програми, за якими речення спочатку трансформуються в їхні інваріанти (ядерні речення, глибинні структури), який у мові в декілька разів менше, ніж варіативних конструкцій, а вже до ядерних речень додаються іншомовні відповідники.

Компонентний аналіз

Компонентний аналіз ґрунтується на парадигматичних зв'язках в системі. Застосовують його як метод визначення семантики слів, а також у морфології і синтаксисі. В компонентному аналізі слово розкладається на складові, які називаються семантичними компонентами або семами. Сема – це елементарна складова значення слова, яка відображає ознаки означуваною мовою. Семи є диференційною семантичною ознакою, значеннєвий компонент якої виявляється разі зіставлення значень різних слів. Залежно від функцій розрізняють такі типи сем: класами (категоріальні), архісеми, диференційні, інтегральні, потенційні, градуальні.

Класема – найзагальніша сема, значення якої відповідає значенню частин мови (предметність, ознака, дія).

Архісема – спільна для лексико-семантичного поля чи тематичної групи сем (час, погода, почуття).

Диференційна сема – сема, за якою розрізняють значення (наприклад, інтенсивність).

Інтегральна сема – сема спільна для двох чи більше значень, інтегральною завжди є архісема.

Потенційна сема не характеризує предмет чи поняття загалом, а може виявлятися в певних ситуаціях.

Градуальна сема не представляє якоїсь нової ознаки, а інтенсивність прояви цієї ознаки.

Для компонентного аналізу важливо не лише визначити семи, а й їхню структурну організацію, тобто роль кожної семи у компонентній (семній) структурі значення. Структурна організація компонентів визначається на основі синтаксичних властивостей слова (сполучуваності), а роль сем у компонентній структурі значення – частотністю слів, які сполучаються з аналізованим словом і є експлікантами певних сем. Тому компонентний аналіз часто поєднують з дистрибутивно-статистичним. Під час дослідження семантики слів, що належать до невеликих лексико-

семантичних груп доцільно застосовувати компонентний аналіз бінарного типу, а під час вивчення синонімічних і абстрактних слів ефективнішим є поєднання компонентного і дистрибутивно-статистичного аналізу.

Найуніверсальнішим способом компонентного аналізу є аналіз на основі словникових дефініцій. Він ґрунтується на поширеному в логіці визначенні понять – виділення роду чи класу, до якого належить предмет і визначення видових відмінностей. Спираючись на словникові дефініції, ми екстраполюємо логічну операцію визначення понять на лексичне значення, проте враховуємо в такому разі різницю між значенням (категорія мови) і поняттям (категорія логіки). Значення одного слова передається за допомогою інших, причому визначальне має більше елементів, ніж визначуване.

Компонентний аналіз використовують у теоретичних дослідженнях семантики, у лексикографії для укладання сучасних тлумачних словників, де значення слова тлумачать як суму його сем, у машинному перекладі, методиці викладання мови.

ЛІНГВІСТИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТУ

О. Селіванова пропонує поділ методів лінгвістики тексту на *парадигмальні*, що уособлюють настанови та принципи відповідної лінгвістичної наукової парадигми; *міжпарадигмальні*, що ґрунтуються на поєднанні методологічних засад різних парадигмальних методів, однак виокремлюються за специфікою процедур чи за загальним підходом до аналізу мовних явищ; *маргінальні*, які залучають прийоми суміжних галузей знань, і *комбіновані*, що поєднують різноманітні прийоми й методи мовознавства.

Дослідження феномена тексту здійснюється за допомогою різних методів, серед яких найбільш поширеним у лінгвістиці тексту є контекстуально-інтерпретаційний, що є різновидом функціонального парадигмального методу.

Контекстуально-інтерпретаційний метод

Це сукупність процедур, спрямовану на встановлення статусу тексту відносно інших текстів, його значимості в соціокультурному контексті, а також на реконструкцію авторського (комунікативного) задуму, мотивів і цілей, загального змісту, рецептивної спрямованості тексту тощо. Контекстуально-інтерпретаційний метод передбачає **два етапи: контекстуалізацію й інтерпретацію**. Перший спрямований на вияв жорсткої системи безперервного контексту, в межах якого здійснюється розвиток відповідної теми й розкриття концепту тексту. При цьому враховуються контексти породження (світогляд, індивідуальна свідомість, лексикон автора, їхнє занурення до універсуму культури й відповідного буттєвого часу і простору) і рецепції (світогляд, індивідуальна свідомість,

лексикон читача, їхнє занурення до універсуму культури, відповідного світу дійсності), комунікативний контекст, макроконтраст цілого текстового масиву і мікроконтексти (операційні контексти) фрагментів тексту. На підставі контекстуалізації здійснюється інтерпретація інформації, закладеної в тексті, установлення авторської мети та стратегій впливу на читача. Щодо художніх текстів **контекстуально-інтерпретаційний метод** нерідко ототожнюється з лінгвістичним аналізом тексту, який здебільшого обмежується коментуванням неясних місць тексту, стилістичних фігур і прийомів або лінгвопоетичним чи лінгвостилістичним аналізом. О. Мороховський убачав відмінність між **інтерпретаційним** і **стилістичним аналізом** у тому, що перший «іде від розгляду частин до аналізу цілого, від розгляду значення окремих речень, надфразних єдностей, абзаців, розділів глав і т. ін. до аналізу змісту всього твору і в цьому аспекті є необхідною передумовою стилістичного аналізу, точніше, його першим етапом. **Стилістичний аналіз** іде від цілого до частини – лише усвідомивши художній текст як деяке єдине ціле, ми можемо переходити до розгляду його частин і до нового розгляду цілого на іншому, більш високому рівні».

О. Ревуцький пропонує **три принципових орієнтири** системного філологічного аналізу художнього тексту – увагу до смислового, змістового боку тексту, представленого текстовими категоріями, до комунікативного занурення тексту й до естетичних якостей художніх текстів. Процедури філологічного аналізу тексту він обґрунтовує на підставі **шести етапів** інтерпретаційного аналізу художнього тексту, запропонованих у 1976 р. російським дослідником І. Гальперінім: 1) визначення різновиду тексту за стилем, мовою, жанром, функціональним типом мовлення (оповідь, опис, міркування); 2) декодування тексту як повідомлення, розкриття загального змісту, його згортка до двох-трьох речень; 3) детальний аналіз значень слів і сполук, які вони отримують у мікро- й макроконтексті; 4) аналіз стилістичних прийомів порівняно з нейтральними засобами мовного вираження; 5) вияв призначення стилістично маркованих фрагментів висловлень, їхньої ролі у вираженні суб'єктивно-оцінного відношення автора до описуваних ним подій у тексті; 6) узагальнення отриманих результатів.

Методика діалогічної інтерпретації тексту

Це сукупність процедур аналізу тексту як знакового посередника дискурсу з урахуванням екстралінгвальних чинників текстової комунікації й інтегруючого принципу діалогічності.

Наративний аналіз

Це маргінальний метод, що застосовується в семіотиці тексту, літературознавстві й лінгвістиці тексту. Він являє собою сукупність методик, які визначають глибинні структури текстів-оповідей і їхнє співвідношення з поверхневими структурами дискурсу. Наративний аналіз

передбачає побудову актантної моделі тексту, сюжетних граматики, можливих трансформацій.

Наративні схеми в текстах отримують різні варіації, пов'язані зі стратегічними відхиленнями, розширенням, локалізацією тощо. Особлива увага в наративному аналізі приділяється трансформаціям, механізм яких розроблений К. Леві-Строссом. Дослідник розглядав їх на підставі варіацій міфу та взаємодії його з іншими міфами.

Ставлення науковців до наративного аналізу залежить від досліджуваних типів текстів, наративних схем. Зокрема, І. Ревзін наголошує: «Якщо мова йде про аналіз твору в цілому, то структурні методи особливо ефективні для вивчення таких, порівняно простих і повторюваних «малих форм», як частівки, билини, казки, міфи, або такої масової продукції, як детективи, бульварні романи, романи-памфлети і т. ін., але тоді мова йде не про художній твір у справжньому розумінні цього слова». Структурний аналіз тексту є опозитивним методів діалогічної інтерпретації.

Метод когнітивного картування

Цей метод має на меті моделювання інтерпретованого смислового плану тексту як складника дискурсу. В основі цього методу лежить гіпотетико-дедуктивний спосіб дослідження, тобто аналіз змісту тексту виходячи з гіпотез й емпіричних узагальнень імовірного типу, підтвердження, коригування та спростування яких потребує емпіричної перевірки й доведення шляхом аналізу мовного матеріалу, реконструкції імпліцитного плану смислу, особистісної свідомості й внутрішнього лексикона адресанта, його програми адресованості передбачуваному адресатові й інших складових дискурсу.

Когнітивна карта є інформаційною моделлю повідомлення, тексту, що містить ментальні репрезентації їхнього змісту, представляє глобальну картину кореляції та функціонування смислових програм, зумовлену стратегіями породження, сприйняття повідомлення й інтерактивністю комунікантів. Термін уведений у 1948 р. Е. Толменом. Методика когнітивного картування розроблялася у працях Р. Аксельрода й мала політологічне спрямування, тобто відображала каузальну структуру політичних текстів й застосовувалася щодо аналізу кризових політичних станів й моделювання мислення політиків із метою встановлення чинників впливу на прийняття рішень.

Когнітивне моделювання тексту й дискурсу є частиною широкої програми когнітивної науки. Одним із фундаторів когнітивного напрямку в лінгвістиці тексту й дискурсології є голландський дослідник Т. ван Дейк.

Т. ван Дейк характеризує епізодичні, ситуаційні моделі дискурсу, їхню структуру та функції, описує емпіричні явища, що послужили основою для цих моделей при породженні тексту та його сприйнятті й розумінні. Підґрунтям використання цих моделей є принцип повторного переживання як вторинної актуалізації набутих досвідним шляхом знань, що адаптуються

до прочитаного тексту. На такому ж принципі ґрунтуються й моделі фреймів інтерпретації Ч. Філлмора, сценарії Р. Шенка, сцени Ф. Бартлета, подійні фрейми Л. Барсалу, ментальні моделі Ф. Джонсона-Лерда й інші когнітивні моделі, які відтворюють досвідну мережу комунікантів як базу створення й розуміння тексту.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ МЕТОДИ

(комунікативний, семантичний, трансформаційний)

Ньюмарк вважає, що є два типи перекладу: **комунікативний** переклад намагається справляти на своїх читачів враження, максимально близьке до того, яке вони могли б відчутися прочитавши оригінал. **Семантичний переклад** намагається надавати точне контекстуальне значення оригіналу настільки близько, наскільки семантична і синтаксична структури другої мови це дозволяють. **Комунікативний переклад** «*Beware of the dog – Обережно – собака*» є обов'язковим; семантичний переклад (*собака може вкусити*) був би більш інформативним, але менш ефективним. Пор. – *wet paint – обережно, пофарбовано – лавка пофарбована*.

Загалом, комунікативний переклад вважається прямішим і більш обумовленим, пристосованим до часткового реєстру мови. Семантичний переклад повинен бути більш детальним і переслідувати розумові процеси, швидше ніж інформацію відправника.

Немає ні комунікативного, ні семантичного методу перекладу тексту – це, фактично, широкі групи методів, які перекриваються. Переклад може бути більш або менш семантичним, чи менш комунікативним – навіть часткові речення чи словосполучення можуть трактуватися більш комунікативно чи менш семантично.

Когнітивний переклад переміщає текст мови-джерела граматично, щоб пояснити елементарні висловлювання типу «активний суб'єкт + дієслово + неактивний об'єкт дії». Однак, граматичне значення тексту-джерела стає явним. Далі когнітивний переклад розділяє класові похідні слова на їх компоненти і пояснює відношення всіх багатозначних складних іменників.

Трансформаційний метод

Трансформаційний метод, що покладено в основу трансформаційної моделі перекладу, має на меті визначення адекватності та еквівалентності тексту перекладу на основі перетворень або трансформацій, використаних перекладачем на різних мовних рівнях для реалізації мети перекладу, тобто створення адекватного перекладу певного тексту чи повідомлення оригіналу.

Перекладацькі трансформації – це конкретні прийоми, застосовані перекладачем для відтворення певного елемента оригіналу засобами цільової мови.

Л. К. Латишев називає три основні причини вживання перекладацьких трансформацій:

1. Розбіжності в системах мови оригіналу і мови перекладу, серед яких можна виділити наступні: а) в одній мові відсутня певна категорія, яка властива іншій мові; б) різне членування в межах однієї і тієї ж категорії; в) категорії можуть не повністю збігатися за обсягом значення.

2. Розбіжності норм мови оригіналу і мови перекладу. З порушенням норми ми стикаємося в тих випадках, коли ми можемо зрозуміти зміст тексту, але у нас виникає відчуття, що текст невірно побудований (нормативні відхилення).

3. Розбіжність узусу, що діє в середовищі носіїв мови оригіналу і мови перекладу. (Узус – правила ситуативного використання мови. Він відображає мовні звички і традиції певного мовного колективу).

А. Ф. Архипов виділяє вісім мотивів застосування трансформацій, з метою досягнення більш високого рівня еквівалентності:

1) прагнення уникнути порушення норм сполучуваності одиниць у мові перекладу, так званого буквалізму;

2) прагнення ідіоматизувати переклад, тобто використовувати вирази і конструкції, що найчастіше вживаються у мові перекладу;

3) необхідність подолання міжмовних відмінностей в оформленні однорідних членів речення;

4) прагнення уникати нехарактерних для мови перекладу словотворчих моделей;

5) прагнення уникати неприродності, неестетичності деяких повторів, громіздкості, неясності і нелогічності вираження;

6) прагнення до більш компактного варіанту перекладу;

7) прагнення донести до рецепієнта важливу фонову інформацію;

8) прагнення відтворити образність та гру слів, яку зазвичай важко передати.

Стосовно класифікації перекладацьких трансформацій науковці до цього часу не дійшли одностайного рішення. Загалом, враховуючи те, що трансформаційний аналіз проводиться на граматичному, лексичному та семантико-прагматичному мовних рівнях, найчастіше дослідники групують перекладацькі прийоми аналогічним чином, залежно від акцентів обраної класифікації. Так, Я. І. Рецкер, а також А. Б. Шевнін і Н. П. Серов поділяють трансформації на граматичні та лексичні, а Р. К. Миньяр-Белоручев – граматичні, лексичні та семантичні. В. Н. Комісаров виділяє три види перекладацьких трансформацій: граматичні, лексичні та лексико-граматичні. Л. К. Латишев виділяє морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані перекладацькі трансформації. А. М. Фітерман і Т. Р. Левицька – граматичні, стилістичні, лексичні, А. Д. Швейцер вирізняє трансформації на компонентному рівні семантичної валентності, трансформації на прагматичному рівні, трансформації, що застосовуються на референціальному рівні, а також трансформації на стилістичному рівні. Л. С. Бархударов стверджував, що всі перекладацькі трансформації можна розділити на наступні чотири типи (перестановки, заміни, додавання, вилучення). Вчений-лінгвіст В. І. Карабан дає наступне пояснення

застосуванню певних перекладацьких трансформацій: граматично буквальний переклад – є дослівний переклад граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу та/або жанрово-стилістичні норми, тобто граматичний буквалізм призводить не тільки до порушення норм мови перекладу, але й до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Саме для того, щоб уникнути неадекватного буквального перекладу, перекладачеві необхідно застосовувати перекладацькі трансформації, внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним.

Для реалізації мети перекладознавчого аналізу в магістерській дисертації та для уникнення плутанини під час проведення аналізу бажано зосереджуватися на класифікації, запропонованій конкретним науковцем (доречність використання якої у роботі слід в такому разі надійно обґрунтувати), або використати узагальнену класифікацію перекладацьких прийомів, створену на основі концепцій вищезгаданих вчених і представлену нижче.

На граматичному рівні представлені такі трансформації.

Об'єднання речень – (спосіб перекладу, при якому) синтаксична структура речення в оригіналі змінюється шляхом об'єднання двох простих речень в одне складне;

Членування речень – (спосіб перекладу, сутність якого полягає в тому, що) синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на два або більше предикативні структури мови перекладу;

Додавання граматикалізованих одиниць, наприклад, сполучників, займенників і т.п. Це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення. Додавання слова – це «експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу», введення лексичних елементів, які відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу оригіналу та збереження мовних та мовленнєвих норм.

Вилучення граматикалізованих елементів. Вилучення – це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент (нерідко це плеонастичне слово, словоформа, член або частина речення). Вилучення слова – це усунення в мові перекладу плеонастичних або тавтологічних лексичних одиниць, відповідно до норм мови перекладу.

Перестановка (пермутація) – це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Перестановка слова – трансформація, коли лексичні елементи міняють свою позицію на протилежну.

Заміна (субституція) – граматична трансформація, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ (наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини), частин мови (наприклад, інфінітив у перекладі трансформується в іменник), членів речення

(наприклад, додаток перетворюється при перекладі в підмет) та речень (наприклад, просте речення перетворюється на складне чи навпаки).

Комплексна трансформація – це граматична трансформація, яка включає дві або більше простих граматичних трансформацій.

Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) – це прийом перекладу, при якому синтаксична структура мови оригіналу перетворюється на аналогічну структуру мови перекладу. До цього типу «нульової», як її називає В. Н. Комісаров, трансформації вдаються тоді, коли в мові оригіналу і в мові перекладу існують паралельні синтаксичні конструкції. При синтаксичному уподібненні може спостерігатися повна відповідність кількості мовних одиниць і порядку їх розміщення в оригіналі та перекладі. Однак, як правило, при застосуванні цього методу перекладу спостерігаються певні зміни структурних компонентів.

Трансформації **на лексичному рівні** застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту. Лексичні трансформації застосовуються в тому випадку, коли у вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова, наприклад, власна назва, присутня у мовній культурі оригіналу і відсутня у мові перекладу, термін в певній професійній сфері, слова, що позначають речі, явища та поняття, які є характерними для мови оригіналу чи для третьої мовної культури, але є відсутніми у мові перекладу або мають іншу структурно-функціональну впорядкованість.

На лексичному рівні представлені такі трансформації: вибір варіантного відповідника, транскодування, калькування (дослівний переклад), контекстуальна заміна (В. І. Карабан), диференціація значень, конкретизація значень, генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсація (за Я. І. Рецкером), нейтралізація або посилення емпізи, функціональна заміна; перекладацький коментар (Т. А. Казакова).

Вибір варіантного відповідника. Відповідники неоднозначного слова називаються варіантними відповідниками. Під варіантним відповідником ми розуміємо один із можливих варіантів перекладу слова. Варіантний відповідник передає, як правило, якоеь одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіантний відповідник є перекладним еквівалентом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова.

Транскодування – це такий спосіб перекладу, при якому звукова та / або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування: **транскрибування** – спосіб перекладу, коли літерами мови переклад передається звукова форма слова вихідної мови; **транслітерування** – спосіб перекладу, коли слово вихідної мови передається по літерах; **змішане транскодування** – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування; **адаптивне транскодування** – спосіб перекладу, коли форма слова у

вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу.

Калькування (дослівний переклад) – це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику.

Контекстуальна заміна – це трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано з урахуванням контекстуального значення слова, його контексту та норм і традицій мови перекладу. Розрізняють наступні види контекстуальної заміни:

– **конкретизація значення слова** – це лексична трансформація, внаслідок якої слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики.

– **генералізація значення слова** – це лексична трансформація, внаслідок якої слово вузької семантики в оригіналі замінюється словом ширшої семантики. Це перетворення є зворотним конкретизації.

– **диференціація значення.** При диференціації слово чи словосполучення оригінального тексту замінюється словом чи словосполученням у тексті перекладу на основі загальної архисеми, при цьому диференціальні семи можуть виявитися різними. Диференціацію не можна ототожнювати з трансформацією конкретизації, адже диференціація ґрунтується на синонімічній заміні, а не на гіперо-гіпонімічному відношенні між семантичними структурами номінативних одиниць. Основою диференціації є відношення перетинання обсягів семантичних структур зіставлених мов.

– **смысловий розвиток (модуляція)** – це прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається, тобто значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці.

– **антонімічний переклад** – лексична трансформація, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну, а зміст одиниці, що перекладається залишається в основному подібним. В. І. Карабан виділяє три види антонімічного перекладу: **негативізація, позитивізація, анулювання двох негативних семантичних компонентів**; заміні стверджувальної форми оригіналу на заперечувальну форму у мові перекладу чи, навпаки, заперечної форми на стверджувальну, яка супроводжується заміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням

– **описовий переклад (експлікація)** – це такий прийом перекладу лексичних компонентів, коли слово або словосполучення, термін чи фразеологізм замінюються в мові перекладу більшим за кількістю компонентів словосполученням, що адекватно передає зміст цього слова або словосполучення. Експлікація полягає у заміні лексичної одиниці мови

оригіналу словосполученням, яке надає більш-менш повне пояснення чи визначення цієї лексичної одиниці в мові перекладу. За допомогою цього способу перекладу можна передати значення будь-якого безеквівалентного терміна у мові оригіналу.

Цілісне перетворення також є певним різновидом смислового розвитку, але на відміну від антонімічного перекладу, має більшу автономність і менший логічний зв'язок між планами вираження мови-джерела й мови перекладу. Прийом цілісного перетворення можна скорочено визначити як синтез значення без безпосереднього зв'язку з аналізом. Перетворюється внутрішня форма будь-якого відрізка мовленнєвого ланцюжка – від окремого слова, здебільшого складного, до синтагми, а часом і цілого речення.

Компенсація – це прийом перекладу, при якому елементи змісту, які було втрачено в процесі перекладу одиниці мови оригіналу, передаються у тексті перекладу за допомогою інших засобів, і необов'язково в тому самому місці тексту, що і в оригіналі. Таким чином, втрачений зміст «компенсується», і, в цілому, зміст оригіналу передається з більшою повнотою. При цьому нерідко граматичні засоби оригіналу замінюються лексичними і навпаки. Компенсацією в перекладі слід вважати заміну елемента оригіналу, який не можна передати елементом іншого порядку згідно із загальним ідейно-художнім характером оригіналу і там, де це є зручним за умов мови перекладу. Компенсація може мати семантичний або стилістичний характер.

Емфатизація (посилення емфазі) або експресивізація – це прийом, коли загальноживане слово перекладається одиницею із емоційно-експресивним забарвленням. Наприклад, англійське слово *eat* – їсти – відтворюється як жерти, а англійське *put on* – надягти – як нап'яти, *face* – обличчя – як фізіономія, *son* – як синочок.

Експресивно-семантична конкретизація Сутність експресивно-емоційної конкретизації було розкрито на основі зіставлення перекладів у сполученні з явищем так званого «експресивно-стилістичного узгодження». Це явище полягає в тому, що вибір виразного слова пояснюється виразністю сусіднього слова чи ширшого контексту. У більшості випадків застосування прийому експресивної конкретизації у перекладі сполучується з експресивним узгодженням, тобто з урахуванням найближчого, а часто і широкого контексту.

Експресивно-прагматична конкретизація сполучує в собі емоційне забарвлення з логічною основою. Рідна мова не приймає «вакууму», неповноти, незакінченості думки, особливо тоді, коли раптовий обрив фрази або образу може призвести до непорозуміння або навіть абсурду. Це ні в якій мірі не означає, що у перекладі слід уникати еліпсису або алюзій. Закінченості думки вимагає тільки прагматична основа.

Нейтралізація при застосуванні перекладацького прийому нейтралізації відбувається заміна емоційно-експресивної одиниці мови оригіналу одиницею цільової мови, що передає лише логіко-понятійний

зміст. Нейтралізація трапляється при перекладі текстів художньої літератури, в яких, крім логіко-понятійної основи – актуальної інформації, є ще й емоційно-експресивний складник – художньоестетична інформація. Сюди включаються випадки, в яких просторічні вислови передаються загальноживаними, коли фразеологізми витлумачуються описовим способом. Нейтралізація усуває чи послаблює естетичну функцію першотвору.

Перекладацький коментар, як правило, виноситься за межі тексту і потрапляє або в виноску на тій же сторінці, або наводиться в кінці тексту в якості примітки. Коментар як перекладацький прийом полягає в більш детальному, ніж опис, поясненні того, що означає дане вихідне слово в широкому контексті вихідної культури.

МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ

Фреймовий аналіз

Методика фреймового аналізу С. А. Жаботинської полягає в побудові фрейму вербалізованого лексичною одиницею концепту шляхом комбінування різних типів базових фреймів. Це уможлиблює побудову фреймової моделі як декларативного способу представлення знань про типізо ваний об'єкт в термінах дескрипцій. Під час побудови фреймової моделі значення аналізованого слова розкладається на семи, для яких на концептуальному рівні встановлюються відповідники – концепти високого ступеня абстракції, що підлягають подальшому аранжуванню, утворюючи базові фрейми та міжфреймові мережі. Приписування втягнутим у моделювання концептам семантичних ролей, які корелюють з глибинними відмінками Ч. Філлмора, та комбінування різних типів фреймів дозволяє зробити цей опис максимально економічним за рахунок схематизації, котра забезпечується кінчністю структури фреймової рамки.

Контент-аналіз

Контент-аналіз – це систематична процедура, метою якої є об'єктивний аналіз змісту будь-якого тексту. Це кількісно-якісний метод вивчення комунікації, який полягає у систематичному числовому обробленні, оцінці та інтерпретації форми і змісту джерела інформації.

Суть контент-аналізу ґрунтується на тому, що цей метод дозволяє виміряти людську поведінку (якщо вважати, що вербальна поведінка є її формою). На відміну від опитувань контент-аналіз вимірює не те, що люди говорять, що зробили чи зроблять, а те що вони справді зробили.

Прикладами застосування контент-аналізу є опис змісту комунікативного повідомлення, перевірка гіпотези, порівняння медіа-контенту та „реального світу”, вивчення образу певних груп у суспільстві, стартовий пункт у вивченні медіа-ефектів. Цікавою та перспективною є методика комп'ютерного контент-аналізу. Методологія контент-аналізу є такою:

- Сформулювати дослідницьке питання або гіпотезу.

- Запропонувати оперативний термін.
- Визначити генеральну сукупність.
- Обрати вибірку.
- Обрати одиницю вимірювання.
- Створити категорії (систему класифікації).
- Встановити систему вимірювання.
- Провести тренування кодувальників та пілотне дослідження.
- Здійснити кодування контенту відповідно до встановлених термінів.
- Проаналізувати зібрані дані.
- Інтерпретувати результати (висновки).

Під час проведення контент-аналізу науковці рекомендують: застосовувати порівняльно-історичний метод, обережно використовувати оперативні терміни, обирати адекватні одиниці вимірювання, вимірювати тільки явний, а не прихований контент.

ДОДАТОК Д

ОФОРМЛЕННЯ списку використаних джерел (за ДСТУ 8302:2015 та відповідно до наказу МОН № 40 від 12.01.2017р.)

КНИГИ

Однотомні видання

Один автор

Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.

Краснова М. В. Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Алерта, 2012. 216 с.

Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія / відп. ред. В. М. Геєць. Київ : УБС НБУ, 2008. 369 с.

Кузніченко С. О. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» : наук.-практ. комент. / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Харків : Право, 2015. 164 с.

Johnson L. K. Bombs, bugs, drugs and thugs : intelligence and America's quest for security. New York; London : New York University Press, 2000. 326 p.

Два автори

Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України : монографія. Харків : Еспада, 2004. 192 с.

Петришина М. О., Петришин О. А. Міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування : наук. доп. Харків : Право, 2016. 44 с.

Три автори

Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с.

Чотири і більше авторів

Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 288 с.

Постклассическая онтология права : монографія / С. И. Максимов и др.; С.-Петербур. гос. ун-т; под. общ. ред. И. Л. Честнова. Санкт-Петербург : Алетейя, 2016. 688 с.

Hubbard R. G., Koehn M. F., Omstein S. I. et. al. The mutual fund industry : Competition and investor welfare. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.

Без автора

Галузева економічна політика держави: проблеми правового забезпечення: колект. монографія / за наук. ред. Д. В. Задихайла. Харків : Юрайт, 2013. 520 с.

Правове виховання в сучасній Україні : монографія / за заг. ред. : В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2013. 440 с.

Конституція України: наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2012. 1128 с.

Багатотомні видання

Енциклопедія історії України : у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с.

ІНШІ ВИДАННЯ

Дисертації

Головкін Б. М. Теоретичні та прикладні проблеми детермінації і запобігання корисливій насильницькій злочинності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 406 с.

Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 183 с.

Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures : Doctoral dissertation. Albany, NY, 1998.

Автореферати дисертацій

Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2010. 36 с.

Наконечний А. Б. Примусове відчуження земельних ділянок за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 24 с.

ЧАСТИНА ВИДАННЯ

Розділ книги

Борисова В. И. Право частной собственности в системе социально-экономических прав и свобод граждан и пути его реализации. *Харьковская цивилистическая школа: право собственности* : монографія / под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2012. Разд. 3, гл. 1. С. 87–99.

Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. *Кримінологія. Загальна та Особлива частини* : підручник / за ред. В. В. Голіни. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2009. Розд. 15. С. 138–145.

Хряпінський П. Кримінально-правові засоби заохочення у публічному праві України. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані* : монографія / за ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 87–109.

Тези, доповідь з матеріалів конференції, круглих столів

Данильян О. Г., Дьобань О. П. Досвід удосконалення органів державної влади в європейських країнах та можливості його використання в Україні. *Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні : матеріали XXII Харків. політолог. читань* (м. Харків, 21 трав. 2009 р.). Харків. 2009. С. 47–49.

Боднар Т. В. Договір про закупівлю: особливості укладання і забезпечення. *Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин* : матеріали наук.-практ. конф.,

присвяч. 95-й річниці з дня народж. В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2017 р.).
Харків : Право, 2017. С. 7–9.

Стаття з довідкового видання

Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2007. С. 550.

Bergmann P. G. Relativity. *The New Encyclopedia Britannica*. Chicago, IL : Encyclopedia Britannica, 1993. Vol. 26. P. 501–508.

Стаття з продовжуваного видання

Гетьман А. П., Лозо В. І. Державно-правові проблеми подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. *Проблеми законності*. Харків. 2013. Вип. 123. С. 65–77.

Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу : українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2010. № 2. С. 28–39.

Семенюк О. Г. Заходи безпеки в системі охорони державної таємниці. *Держава і право. Юридичні науки*. Київ, 2016. Вип. 72. С. 152–166.

Стаття з періодичного видання (журнал, газета)

Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57–60.

Кулак Н. В. Актуальні питання правового статусу добровільних формувань в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 84–88.

Тацій В. Я., Тютюгін В. І., Пономаренко Ю. А. Виклики сучасності і кримінальне право. *Голос України*. 2016. 29 січ. (№ 16). С. 6–7.

Benjamin A. C. The ethics of scholarship: A discussion of problems that arise in its application. *Journal of Higher Education*. 1960. Vol. 31, No. 9. P. 471–480.

Рецензії

Биков О. Нагальність оптимального міжнародно-правового врегулювання глобальних біоетичних проблем сучасності. *Віче*. 2016. № 1/2. С. 20–21. Рец. на кн. : Третьякова В. Г. Міжнародно-правове регулювання глобальних біоетичних проблем : монографія. Київ: Кондор, 2013. 407 с.

Драч О. О. [Рецензія]. *Український історичний журнал*. 2016. № 1. С. 217–219. Рец. на кн. : Темченко А. І. Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи. Черкаси : ІнтралігаТОР, 2015. 112 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав : порівняльна характеристика. *Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фахове вид.* 2016. Вип. 1 (9). URL : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302> (дата звернення: 17.06.2016).

Карнаух Б. П. Тлумачення договору : короткий нарис із наднаціональної і транснаціональної точок зору. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 39–51. doi: <http://dx.doi.org/10.21564/2414-990x.135.83852>.

Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). URL : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D7F9F72E78DA88EC C2257F730036F2 82](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88EC C2257F730036F2 82) (дата звернення: 17.03.2017).

Trammell A. Magic : The gathering in material and virtual space : An ethnographic approach toward understanding players who dislike online play. *Meaningful Play 2010* : October 21–23, 2010, East Lansing, MI. URL : http://meaningfulplay.msu.edu/proceedings2010/mp2010_paper_42.pdf (Last accessed : 17.03.2017).

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2016. 82 с.

Правова основа діяльності органів державної влади: зб. нормат. актів / упоряд. П. М. Любченко. Харків : ФІНН, 2010. 303 с.

Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1998 р. № 1099. *Офіційний вісник України*. 1998. № 28. Ст. 1062.

Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Голос України*. 2015. 10 черв. (№ 101). С. 4.

Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. *Освіта*. 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2–4.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у ред. наказу від 26.12.2012 р. № 1950/5). *Офіційний вісник України*. 2013. № 3. Ст. 91.

Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення : 12.03.2017. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 17.03.2017). Податковий кодекс України: проект Закону України. URL : http://minfin.gov./control/uk/publish/category/main?cat_id=71375.

Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення: 17.03.2017).

ДОДАТОК Е
МОВНІ КОНСТРУКЦІЇ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У НАУКОВИХ
ТЕКСТАХ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ РЕЧЕННЯМИ

Мовна функція	Лексичні засоби		
Причина та її наслідок, умова та наслідок	(і) тому, тому, що		
	оскільки		
	з чого	виходить	
	звідки		
	внаслідок		
	у результаті		
	на основі вище означеного, на підставі вказаного вище		
	у зв'язку з цим		
	згідно з цим		
	у цьому випадку		
	за таких умов		
	у такому випадку		
	(а) якщо (ж) ..., то ...		
	що		свідчить
			вказує
		говорить	
		відповідає	
		дає можливість	
		дозволяє	
		сприяє	
	має значення		
Часове співвідношення та порядок викладення	спочатку, насамперед, у першу чергу		
	першим наступним	кроком	

Мовна функція	Лексичні засоби	
	попереднім	
	одночасно, у той же час,	
	поруч з цим, поряд з таким	
	попередньо, вище, раніше	
	ще раз, знову	
	потім, нижче, після цього	
	згодом, далі, пізніше	
	по-перше, по-друге і т.п.	
	зараз, нині, у цей (на цей) час, до цього часу	
	у минулі роки, останнім часом, останнього часу	
	на закінчення, зрештою, нарешті	
Зіставлення та протиставлення	але, втім, а проте, та, однак, зрештою	
	як ..., так і ...; так само, як і ...	
	не тільки, але і (й)	
	порівняно з; якщо ..., то ...	
	на відміну, навпаки, на противагу	
	аналогічно, таким чином, також	
	з одного боку, з іншого боку	
	у той час, як; разом з тим	
Доповнення або уточнення	також і, до того ж, при цьому, разом з тим	
	окрім більше	того
	понад	
	особливо, а надто	
Посилання на попередній або наступний	тим більше, що	
	у тому разі, у випадку, тобто, а саме	

Мовна функція	Лексичні засоби		
	як було	сказано	
		показано	
		доведено	
		відзначено	
		отримано	
		знайдено	
		встановлено	
		згадано	
	виходячи з міркувань		
	як підкреслювалось, вказувалось вище		
	згідно з цим		
	відповідно до цього		
	відповідним чином		
	у зв'язку з цим		
	у зв'язку з вищевикладеним		
	цей, що розглядається, вищевказаний і т.п.		
	такий, подібний, аналогічний, відповідний, такого типу, такого виду, схожий на ...		
	багато з них, один з них, деякі з них		
наступний, деякий, надалі, подальший, дальший, другий			
більшість, більша частина			
керуючись положенням			
Узагальнення, висновок	Встановлено, з'ясовано		
	як наслідок		
	таким чином, отже		
	у результаті, у кінцевому підсумку		

Мовна функція	Лексичні засоби	
	звідси, з цього	витікає
		виходить
		стає зрозумілим
		очевидно
	це	дозволяє зробити висновок
		дозволяє дійти висновку
		зводиться до такого
		свідчить
		переконує
	на закінчення, і нарешті	
Ілюстрація	наприклад; так, як приклад; для прикладу	
	прикладом може слугувати (бути)	
	такий же (наприклад)	
	у випадку, для випадку	
	про те може свідчити; що очевидно	
Введення нової інформації	розглянемо такі випадки	
	зупинимось детально на ...	
	основні переваги цього методу полягають ...	
	деякі додаткові зауваження ...	
	декілька слів щодо перспектив дослідження ...	
	наведемо декілька прикладів	

ДОДАТОК Ж
ПРИКЛАД ЗАМОВЛЕННЯ
на виконання дипломної роботи
на тему: «Термінологія сталого розвитку у сучасних
прикладних лінгвістичних дослідженнях»

_____ (назва організації) пропонує кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики КПІ ім. Ігоря Сікорського виконати дипломну роботу на тему *«Термінологія сталого розвитку у сучасних прикладних лінгвістичних дослідженнях»*.

1. Основні завдання, що підлягають розробці при виконанні дипломної роботи:

- провести порівняльний аналіз сучасних комп'ютерних лексикографічних систем та електронних словників;
- проаналізувати концепцію «сталого розвитку» у контексті філологічних та перекладознавчих досліджень, розглянути підмову «сталого розвитку» й описати її терміносистему;
- провести структурно-семантичний та перекладознавчий аналіз термінології екологічного виміру підмови сталого розвитку;
- описати основні засади укладання двомовного тлумачного термінологічного словника зі сталого розвитку; проілюструвати особливості роботи електронного словника
- зробити обґрунтовану вибірку термінологічних одиниць екологічного виміру підмови сталого розвитку як матеріал для електронного словника зі сталого розвитку.

2. Мета та очікуваний практичний результат виконання дипломної роботи.

Мета – огляд існуючих комп'ютерних ідеографічних систем та дослідження термінології сталого розвитку у контексті прикладного лінгвістичного (перекладознавчого) дослідження.

Очікуваний результат – вибірка матеріалу для укладання двомовного тлумачного термінологічного словника з екологічного виміру сталого розвитку.

3. Допомога, яку надає замовник:

- забезпечення робочим місцем та необхідним офісним обладнанням;
- надання статистичних даних, звітів, документів, словників, навчальних матеріалів зі сталого розвитку;
- забезпечення консультування експертами організації.

4. Терміни виконання дипломної роботи:

Початок – жовтень 2018 року

Кінець – травень 2019 року.

Замовник

Згоден

Декан ФЛ

Н. С. Саєнко

Директор

_____

«_____» _____ 2018

Завідувач кафедри

_____

«_____» _____ 2018

«_____» _____ 2018